

Operational lessons of the Russian-Ukrainian war in a region with maritime and geostrategic roots

Abdullah Jalali Nasab¹ | Amirhooshang Khadem Daghig²

Article Info

Article type:

Research Article

Article history:

Received

2 February 2024

Received in revised

form

1 April 2024

Accepted

30 December 2024

Published online

16 March 2026

Keywords:

*Ukraine, Russia, naval
geostrategy, NATO,
new world order..*

Abstract

Background and Objective: The war in Ukraine is the biggest battle between two modern armies equipped with advanced conventional weapons in recent decades in the geography of Europe, which has involved dozens of countries directly and indirectly. The main concern of the researchers is to calculate the operational lessons of the war between Russia and Ukraine in the form of geostrategic confrontation between the two naval and land superpowers in the Ukrainian region, based on the new world order and power geometry.

Methodology: This research was conducted using a descriptive-analytical method using library (documentary) and survey/field methods, holding expert meetings with six people in the form of a focus group and conducting in-depth interviews.

Findings: Key themes were analyzed and tested using MaxQuida software based on expert opinions, library studies, and expert meetings, and the identification and validation of extracted factors in an expert intelligence community of 28 people with demographic characteristics (strategic positions with the rank of Major General and above, familiar with Ukraine and Russia, senior intelligence analyst for the Russia and Caucasus region). The result was the identification of 30 key themes in the form of operational lessons for this geostrategic confrontation for the future

Conclusion: Undoubtedly, the Russia-Ukraine war scene was a training and testing ground for the use of new equipment, new technologies, and new methods, the lessons learned from which will certainly be utilized in future wars.

Cite this article: Jalali Nasab, A and Khadem Daghig, A. (2026). Operational lessons of the Russian-Ukrainian war in a region with maritime and geostrategic roots. *Military Science & Technics*, 74(21), 141-178.

 DOI: <http://doi.org/10.22034/qjmst.2024.2021933.2011>

Publisher: AJA University of Command and Staff, <https://www.qjmst.ir>

© "Authors retain the copyright and full publishing rights."

DOI: 10.22034/qjmst.2024.2021933.2011

1. Corresponding author, Assistant Professor - Dafos faculty member, Ph. D. in Political Geography, Tarbiat Modares University, Tehran, Iran, E-mail: abdollahjalalinhasab@gmail.com
2. Assistant Professor - Dafos faculty member, PhD in National Security, Higher National Defense University, Tehran, Iran, E-mail: amirkh13541354@gmail.com

درس آموزه‌های عملیاتی جنگ روسیه و اوکراین در منطقه‌ای

با ریشه‌های ژئواستراتژیک بری و بحری

عبدالله جلالی نسب^۱ | امیر هوشنگ خادم‌دقیق^۲

چکیده

زمینه و هدف: جنگ در اوکراین بزرگ‌ترین نبرد بین دو ارتش مدرن مجهز به سلاح‌های متعارف پیشرفته در دهه‌های اخیر در جغرافیای اروپاست که ده‌ها کشور را مستقیم و غیرمستقیم درگیر خود کرده است. هدف اصلی محققین، احصاء درس‌آموزه‌های عملیاتی جنگ روسیه و اوکراین در قالب تقابل ژئواستراتژی دو ابرقدرت بحری و بری در منطقه اوکراین مبتنی بر نظم جدید جهانی و هندسه قدرت است.

روش‌شناسی: این پژوهش، روش توصیفی-تحلیلی از طریق بکارگیری روش‌های کتابخانه‌ای (اسنادی) و پیمایشی/میدانی با برگزاری جلسات خبرگی به تعداد شش نفر در قالب گروه کانونی تفکری و انجام مصاحبه عمیق (ژرف)، صورت پذیرفت.

یافته‌ها: مضامین کلیدی با استفاده از نرم‌افزار مکس کیودا مبتنی بر نظرات خبرگان، مطالعات کتابخانه‌ای و جلسات خبرگی، احصاء و تأیید عامل‌های مستخرج در یک جامعه اطلاعاتی خبره ۲۸ نفره با مشخصات جمعیت شناختی (مشاغل راهبردی با جایگاه سرلشگری به بالا، آشنا به کشور اوکراین و روسیه، تحلیل‌گر ارشد اطلاعاتی منطقه روسیه و قفقاز) مورد تحلیل و آزمون قرار گرفت که حاصل آن، احصاء ۳۰ مضمون کلیدی در قالب درس‌آموزه‌های عملیاتی این تقابل ژئواستراتژیکی برای آیندگان است.

بحث و نتیجه‌گیری: بدون شک صحنه جنگ روسیه و اوکراین صحنه تمرین و آزمایش به‌کارگیری تجهیزات جدید با فن‌آوری‌های نوین و روش‌های جدید بود که مسلماً از آموزه‌های آن در جنگ‌های آینده بهره‌برداری خواهد شد.

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت:

۱۴۰۳/۰۹/۲۰

تاریخ بازنگری:

۱۴۰۳/۱۱/۰۱

تاریخ پذیرش:

۱۴۰۴/۰۴/۱۶

تاریخ انتشار:

۱۴۰۴/۱۲/۲۳

کلیدواژه‌ها:

اوکراین، روسیه، ژئواستراتژی بحری و بری، ناتو، نظم نوین جهانی.

استناد: جلالی نسب، عبدالله؛ خادم‌دقیق، امیر هوشنگ. (۱۴۰۴). درس‌آموزه‌های عملیاتی جنگ روسیه و اوکراین در منطقه‌ای با ریشه‌های ژئواستراتژیک بری و بحری. علوم و فنون نظامی، ۲۱(۷۴)، ۱۷۸ - ۱۴۱.

DOI: <http://doi.org/10.22034/qjmst.2026.2030496.2138>

ناشر: دانشگاه فرماندهی و ستاد ارتش جمهوری اسلامی ایران، <https://www.qjmst.ir>

© «حق نشر (کپی رایت) و کلیه حقوق انتشار برای نویسندگان محفوظ است.»

DOI: 10.22034/qjmst.2026.2030496.2138

۱. نویسنده مسئول، استادیار، عضو هیئت علمی دافوس، دکترای جغرافیای سیاسی دانشگاه تربیت مدرس، تهران،

ایران. رایانامه: abdollahjalalinasad@gmail.com

۲. استادیار، عضو هیئت علمی دافوس، دکترای امنیت ملی، دانشگاه عالی دفاع ملی، تهران، ایران. رایانامه:

amirkh13541354@gmail.com

Operational lessons of the Russian-Ukrainian war in a region with maritime and geostrategic roots

Extended Abstract

Background and Objective:

The article examines the operational lessons derived from the Russia-Ukraine war within a broader geostrategic and maritime context. In the post-Soviet era, Russia has been compelled to reassess its geopolitical position, strategic role, and national objectives in response to regional and international transformations. The outbreak of the war on 24 February 2022, through Russia's large-scale military intervention in Ukraine, marked a critical turning point in contemporary security dynamics. Against this backdrop, the study aims to identify the principal operational and strategic lessons of the conflict and to assess how the war has influenced military doctrine, strategic decision-making, and the evolving international order.

Methodology:

The study appears to be based on a qualitative and analytical approach, relying on the examination of expert judgments, strategic assessments, and thematic analysis of the conflict's key dimension. The presence of a concluding figure referring to expert opinions on the confirmation of major identified themes suggests that the research may have involved the extraction and validation of strategic concepts through expert evaluation. Accordingly, the article likely employs a descriptive-analytical framework to interpret the operational patterns of the war and to derive broader military and geopolitical implications.

Findings:

The findings indicate that the Russia-Ukraine war has exposed the limits of conventional military power when confronted with adaptive defense, international support, and rapid technological transformation. The conflict has highlighted the growing importance of emerging military technologies, particularly drones and artificial intelligence, in shaping battlefield effectiveness and operational superiority. At the same time, the war has demonstrated that strategic miscalculation, logistical weakness, and underestimation of adversary resilience can significantly alter campaign outcomes. The study also suggests that the conflict has broader implications beyond the battlefield, affecting diplomatic practices, alliance behavior, and the structure of global security relations. The maritime and geostrategic dimensions of the region further underscore the importance of geography, access, and control over strategic corridors in modern warfare.

Conclusion:

The Russia-Ukraine war offers significant operational lessons for contemporary military planning and strategic analysis. It illustrates that success in modern conflict depends not only on force projection and conventional capabilities, but also on intelligence accuracy, technological adaptability, logistical preparedness, and coalition support. The war has accelerated the transition toward technology-intensive warfare while simultaneously reaffirming the enduring significance of national resilience and geopolitical positioning. From a broader perspective, the conflict has contributed to the reconfiguration of international alignments and has intensified debates regarding the future of the global order. Consequently, the study underscores the need for military and strategic actors to adapt their doctrines to the realities of hybrid, technology-driven, and geopolitically complex warfare.

Keywords: *Ukraine, Russia, naval geostrategy, NATO, new world order.*

مقدمه

روسیه در دوره پساشوروی بیش از هر زمانی تحت تأثیر تحولات فزاینده منطقه‌ای و بین‌المللی بوده است؛ تحولاتی که این کشور را با ضرورت باز تعریف جایگاه، نقش و اهداف آن روبه‌رو ساخت (فاطمه یزدان‌دوست، ۱۳۹۴: ۱۲۱)؛ ۲۴ فوریه سال ۲۰۲۲ برابر با ۵ اسفند سال ۱۴۰۰ «ولادیمیر پوتین» رئیس‌جمهوری روسیه طی یک سخنرانی پیش از سپیده‌دم این روز و آغاز تهاجم زمینی، دریایی و هوایی، تصمیم خود را برای راه‌اندازی «عملیات نظامی ویژه» در اوکراین اعلام و حمله‌ای تمام‌عیار به خاک اوکراین را از چند جبهه، بلاروس در شمال، شبه‌جزیره کریمه ضمیمه‌شده به روسیه در جنوب و نیز قلمرو خود روسیه در شرق، این تهاجم را آغاز کرد.

جنگ روسیه علیه اوکراین یکی از وقایع مهم و تأثیرگذار در قرن حاضر است. مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) در آغاز این حمله در جریان سخنرانی مورخه دهم اسفند سال ۱۴۰۰ به لزوم شناخت ریشه‌های این جنگ و همچنین در جریان دیدار با دانشجویان در مورخه ششم اردیبهشت سال ۱۴۰۱ در خصوص اهمیت این جنگ و شناخت عمیق آن در چارچوب شکل‌گیری نظم جدید جهانی اشاره فرمودند.

بیر براومولر^۱ پیرامون رابطه «جنگ و نظم» عنوان می‌دارد که «جنگ نظم را می‌سازد و نظم جدید جنگ را» اگرچه این جمله وام گرفته‌شده از توصیف جنگ توسط چارلز تیلی^۲ است: «جنگ کشور را می‌سازد و کشور جنگ را» ولی این گزاره‌ها، تصویری از تأثیر این جنگ بر نظم جدید جهانی و شرایط آتی محسوب می‌گردند. این جنگ به‌هیچ‌وجه جنگ بین دو کشور همسایه نیست بلکه جنگ بین دو حوزه «ژئواستراتژیک بحری و بری» است و فقط میدان و زمین این تقابل، «جغرافیای اوکراین» انتخاب شده که مسلماً پیروزی هر یک از طرفین تأثیر عمیقی بر محیط پیرامونی و جهان خواهد گذاشت که مقام معظم رهبری^(مدظله‌العالی) از آن به «پیچ تاریخی در هندسه و نظم نوین جهانی» یاد می‌کنند. با توجه به اهمیت این جنگ بر جهان و منطقه و همچنین جمهوری اسلامی ایران، بر آن شدیم در این مقاله با بررسی این جنگ و واکاوی اطلاعاتی آن، ضمن تبیین شرایط و اقدامات دو کشور قبل از جنگ، به چالش‌ها، نقاط ضعف و قوت آن پرداخته و با تحلیل یافته‌های تحقیق، درس آموزه‌هایی را از این جنگ

^۱ Bear Braumoller

^۲ Charls Taily

در سطوح راهبردی و تاکتیکی ارائه نماییم. بنابراین سؤال اصلی پژوهش حاضر، این است که درس‌آموزه‌های عملیاتی جنگ روسیه و اوکراین در منطقه‌ای با ریشه‌های ژئواستراتژیک بری و بحری چیست؟

مبانی نظری و پیشینه‌های پژوهش

۱- بیانات مقام معظم رهبری و فرماندهی معزز کل قوا (مدظله‌العالی)

➤ قضایای جنگ اخیر اوکراین را باید عمیق‌تر و در چارچوب شکل‌گیری نظم جدید جهانی دید که احتمالاً فرایندهای پیچیده و دشواری در پی آن شکل خواهد گرفت که در چنین شرایط جدید و پیچیده‌ای، وظیفه همه کشورها از جمله جمهوری اسلامی حضور سخت‌افزاری و نرم‌افزاری در این نظم جدید به‌منظور تأمین منافع و امنیت و به حاشیه نرفتن است (مورخه ۱۴۰۱/۱۲/۶ در دیدار با دانشجویان).

➤ ما در اوکراین طرفدار توقف جنگ هستیم و می‌خواهیم جنگ در آنجا تمام شود، منتهی علاج هر بحرانی صرفاً در صورتی ممکن است که ریشه شناخته شود که ریشه بحران در اوکراین سیاست‌های آمریکا و غربی‌هاست (مورخه ۱۴۰۰/۱۲/۱۰ عید مبعث).

۲- مفهوم‌شناسی

الف) ژئواستراتژی بری و بحری: ساموئل کوهن، دنیا را به سه حوزه ژئواستراتژیک تقسیم‌بندی و از اوکراین و منطقه پیرامون آن و از جمله اروپای شرقی به‌عنوان نوار یا منطقه شکننده بین دو حوزه استراتژیک غرب و شرق یاد کرده است؛ وی در تشریح این منطقه عنوان داشته که اروپای شرقی و اوکراین جزء مناطقی هستند که به جهت اهمیت ژئوپلیتیکی همواره مورد منازعه دو قدرت شرق و غرب خواهند بود (کوهن، ۱۳۸۹: ۹۸)؛ زیگنیو برژینسکی در کتاب «صفحه شطرنج بزرگ» که در سال ۱۹۹۷ منتشر شد، دموکراتیزه شدن اوکراین، تحقق عضویت در اتحادیه اروپا و ناتو و ورود مجدد روسیه برای کنترل اوکراین را خطری جدی برای غرب دانسته است. برژینسکی در کتاب خود اهمیت ژئوپلیتیکی اوکراین را این‌گونه بیان می‌کند: «اوکراین در صفحه شطرنج اروپا یک منطقه جدید و مهم و یک محور ژئوپلیتیکی است، چرا که وجودش به‌عنوان یک

کشور مستقل، دگرگونی روسیه را تسهیل می‌کند. اگر مسکو کنترل اوکراین را که دارای منابع مهم و خروجی به دریای سیاه است، به دست بگیرد، روسیه دوباره ثروت خود را در دست خواهد گرفت و از اروپا تا آسیا می‌تواند به یک امپراتوری تبدیل شود» (فتاحی، ۱۴۰۱: ۳)

ب) روسیه: فدراسیون روسیه از شمال به اقیانوس منجمد شمالی، از جنوب به جمهوری خلق چین، مغولستان، قزاقستان، از غرب به اوکراین، روسیه سفید و دریای سیاه و از جنوب غربی به دریای خزر، جمهوری‌های آذربایجان و گرجستان و از ناحیه شمال غربی به جمهوری‌های لتونی، استونی، فنلاند و لهستان و از جنوب شرقی به ژاپن محدود می‌شود. روسیه به دلیل گستردگی خاک و قرار داشتن در میان دو قاره آسیا و اروپا و هم‌مرز بودن با کشورهای مهمی همچون چین نقش بسیار مهم و راهبردی را در تنظیم موازنه قدرت اوراسیا ایفاء می‌نماید. روسیه با مساحت بالغ بر ۱۷/۰۷۵/۴۰۰ کیلومترمربع و با اشغال حدود ۱۱/۵ درصد خشکی‌های کره زمین، وسیع‌ترین کشور جهان محسوب شده و از چین و آمریکا به میزان دو برابر بزرگ‌تر است. حدود ۶۵ درصد خاک این کشور دربخش آسیایی و مابقی دربخش اروپایی قرار دارد. باوجوداینکه بیشترین مساحت روسیه دربخش آسیایی است لیکن تنها ۲۸ درصد مردم روسیه در این نواحی زندگی می‌کنند. این سرزمین ۱۱ منطقه زمانی را در بر گرفته و اختلاف ساعت در منطقه مسکو با شرقی‌ترین نقطه روسیه در شبه‌جزیره چوکچی و شبه‌جزیره ساخالین ۸ ساعت است. در حال حاضر فدراسیون روسیه دارای ۴۶ استان، چهار منطقه خودمختار، ۲۱ جمهوری، یک استان خودمختار یهودی‌نشین، ۸ ناحیه و دو شهر فدرال است (اینکارتا، ۲۰۲۳).

پ) اوکراین: کشوری در اروپای شرقی است که به لحاظ وسعت دومین کشور، در اروپا بعد از روسیه محسوب می‌شود و در شرق و شمال شرقی با روسیه هم‌مرز و پایتخت و بزرگ‌ترین شهر آن کی‌یف است؛ کشوری درحال توسعه‌ای که رتبه ۷۴ در شاخص توسعه انسانی را دارد و به دلیل زمین‌های حاصلخیز وسیعش، یکی از بزرگ‌ترین صادرکنندگان غلات در جهان است؛ این کشور عضوی از سازمان ملل، شورای اروپا، سازمان امنیت و همکاری اروپا، سازمان توسعه اقتصادی و دموکراسی گوآم انجمن تریو و مثلث لوبلین است. کشور اوکراین به ۲۴ استان و استان‌هایش به‌نوبه خود به ۴۹۰

بخش تقسیم شده‌اند. اوکراین دارای یک منطقه تحت کنترل روسیه به نام کریمه و شهر سواستوپول به لحاظ موقعیت نظامی خاص از وضعیت ویژه‌ای برخوردار است (اینکارتا، ۲۰۲۳).

۳- نظریه ژئوپلیتیکی قدرت بری و بحری (ریشه‌های ژئواستراتژیک جنگ روسیه و اوکراین)

ژئوپلیتیک یا سیاست جغرافیایی ناظر بر اثر محیط در تصمیم‌گیری‌های سیاسی، به‌ویژه در سطوح گسترده منطقه‌ای و جهانی است (یوسفی و همکاران، ۱۴۰۰: ۱۱۵)؛ چارچوب پارادایم رقابت استراتژی‌های بحری و بری در جهان، امروزه دو گسل بزرگ ژئواستراتژیک در مقیاس کروی و در غرب و شرق اوراسیا شکل گرفته است که به نظر می‌رسد سرچشمه سیاست‌های کنونی در جهان هستند؛ در واقع سطح تقابل ژئواستراتژیک جهانی در طرفین خشکی اوراسیا قرار دارد. این تقابل‌ها از یک‌سو در شرق و بر سطح گسل خشکی اوراسیا با اقیانوس آرام و از سوی دیگر در غرب و بر سطح گسل قاره‌های اوراسیا با اروپا و آفریقا قرار دارد. انگار که دولت‌های آمریکا و اروپا و متحدان استراتژی بحری به‌عنوان بازیگران استراتژیک پهنه‌های آبی اقیانوس‌های آرام و اطلس و پس‌کرانه‌های آن‌ها، دولت‌های روسیه و چین و متحدان استراتژی بری به‌عنوان بازیگران استراتژیک پهنه خشکی اوراسیا را به محاصره درآورده و به چالش انقباض فضایی می‌کشند. روسیه و چین نیز برای خروج از این چالش و شکستن محاصره و نائل آمدن به انبساط فضایی قلمرو خود، با تمام قوا به مقابله با آن‌ها برخاسته‌اند. در طرفین هریک از گسل‌های مزبور بازیگران اصلی قدرت در سطح جهانی وجود دارند؛ یعنی در گسل شرق اوراسیا آمریکا با چین و روسیه و در گسل غرب اوراسیا روسیه با آمریکا و ناتو در حالت تقابل و رقابت ژئواستراتژیک قرار دارند. گسل‌های مزبور نیز دارای فلسفه و ماهیت ژئوپلیتیکی هستند؛ زیرا بازیگران مزبور در تقلا و کشمکش برای قلمروسازی جغرافیایی و ژئوپلیتیکی در فضای کروی و نیز دور کردن رقیب از قلمروهای مفروض و متصور خود هستند. فرایند قلمروسازی (انبساط فضایی) آن‌ها دارای دو بعد است: ۱- جغرافیایی: گسترش فضا از طریق سلطه، الحاق و تصرف سرزمین بیشتر؛ ۲- ژئوپلیتیکی: گسترش قدرت کنترل و حوزه نفوذ در فضاها جغرافیایی دیگران. در جهان کنونی پنج بازیگر استراتژیک و قدرتمند در مقیاس کروی وجود دارد که به همراه متحدان خود، در دو

روسیه	آمریکا و ناتو (اوکراین به عنوان زمین بازی و نیروی نیابتی)
مقابله؛	➤ تقویت قدرت اوکراین به عنوان نیروی نیابتی غرب در مقابل روسیه؛
➤ مقابله با قدرت‌گیری افراطی‌های ضد روس در اوکراین؛	➤ افزایش چالش‌های داخلی و توسعه بی‌ثباتی‌ها به داخل روسیه؛
➤ الحاق بخش‌های شرقی اوکراین به روسیه	➤ کوتاه کردن دست روسیه از مناطق شرقی اوکراین؛
(منطقه دونباس) و ایجاد کریدور زمینی به روسیه و منطقه کریمه؛	➤ هدف‌گذاری برای سرنگونی حکومت پوتین و ایجاد زمینه فروپاشی روسیه به عنوان یک رقیب جدی آمریکا؛
➤ نمایش قدرت روسیه در حفظ منافع ملی و امنیت پیرامونی؛	➤ تثبیت دولت غرب‌گرا در اوکراین و ترویج سبک زندگی غربی؛
➤ براندازی حکومت زلنسکی و شکل دادن به یک دولت همسو و وابسته به روسیه در اوکراین.	➤ کاهش روابط و وابستگی اروپا به روسیه؛
	➤ جلوگیری از اتحاد دو کشور آلمان و روسیه.

۵- رهنامه نظامی اوکراین و روسیه

کشور اوکراین^۱ که بعد از تحولات سال ۲۰۱۴ م. به دنبال فاصله گرفتن از روسیه و پیوستن به جامعه اروپایی و ناتو بوده، راهبردهای خود را در این راستا تعریف و اقدام به اجرای اصلاحات متعدد در ساختارهای سیاسی و نظامی خود بر اساس استانداردهای ناتو و اتحادیه اروپا نمود. در دکترین نظامی ۲۰۲۱ م. اوکراین، روسیه مهم‌ترین تهدید علیه این کشور محسوب می‌شود و در همین راستا دستیابی به اهداف ذیل را می‌توان برای این کشور متصور شد:

الف) تلاش برای عضویت در اتحادیه اروپا و ناتو جهت دریافت تضمین‌های امنیتی در برابر روسیه؛

ب) ترمیم غرور ملی جریحه‌دار مردم اوکراین با پیوستن شبه‌جزیره کریمه به روسیه؛

^۱ دکترین نظامی جدید کیف، اوکراین یا به ناتو می‌رود یا به طرف پارتیزان‌ها؛ ۲۹ مارس ۲۰۲۱

پ) کسب آمادگی برای بازپس‌گیری مناطق دونباس (لوهانسک - دونسک) و کریمه؛
 ت) بهره‌گیری از امکانات نظامی کشورهای غربی برای شکست نظامیان روسیه؛
 ث) دریافت کمک‌های مالی و اقتصادی، تسلیحاتی و جنگ‌افزارهای مدرن از غرب؛
 ج) حفظ استقلال، اعمال حاکمیت مجدد بر مناطق اشغالی و کنترل بر مرزهای بین‌المللی اوکراین.

در دکتترین جدید روسیه^۱، تهدیدات پیش‌روی این کشور که به دو گروه خارجی (نظامی) و داخلی (امنیتی) تقسیم شده است. تهدیدات خارجی شامل استقرار و توسعه سامانه‌های دفاع موشکی استراتژیک، اجرایی شدن دکتترین «ضربه جهانی» ایالات‌متحده، استقرار کلاهک‌های اتمی در اروپا. همچنین به بیان این سند تهدیدات داخلی نیز دربرگیرنده استفاده از نیروهای سیاسی و حرکت‌های عمومی که از سوی خارج تأمین مالی می‌شوند برای بی‌ثبات کردن وضعیت کشور، فعالیت‌های تروریستی به هدف آسیب رساندن به حق حاکمیت و تمامیت ارضی روسیه و همچنین برپایی تبلیغات ضد روسی و ضد میهن‌پرستانه در کشور، به‌کارگیری ابزار سیاسی، اقتصادی، اطلاع‌رسانی و دیگر تدابیر غیرنظامی برای ایجاد ناراضی عمومی و برپایی تظاهرات و نیز اجرای عملیات ویژه شامل فعالیت‌های شبه‌نظامی برای بی‌ثبات کردن روسیه از طریق ایجاد تنش‌های قومی و مذهبی هستند. طبق این دکتترین، ناتو تهدید شماره یک روسیه تلقی شده است. در این سند همچنین موضوع استقرار سپر موشکی غرب پیرامون خاک روسیه تهدید تلقی شده است و به موضوع حضور شرکت‌های نظامی و امنیتی خصوصی در مرزهای روسیه نیز به‌عنوان یک عامل تهدیدآمیز اشاره و جلوگیری از نفوذ غرب در حوزه خارج نزدیک روسیه از جمله راهبردهای سیاست خارجی این کشور معرفی شده است. در این دکتترین آمده که در صورت تهدید با سلاح‌های متعارف علیه موجودیت کشور روسیه، استفاده از سلاح‌های اتمی مجاز است. در استراتژی امنیت ملی سال ۲۰۲۱ م. روسیه، ناتو نیز به‌عنوان تهدید اول این کشور معرفی شده، دکتترین عملیاتی روسیه در جنگ اخیر، با طراحی حمله‌های زمینی برق‌آسا به اوکراین از چند محور، در پی یک رشته حمله اولیه با موشک‌های بالستیک و کروز و بمباران

^۱ دکتترین نظامی و امنیتی روسیه - مصطفی آذین - ۱۸ شهریورماه ۱۳۹۵
 (www.jomhornews/article84724)

زیرساخت‌های نظامی ارتش اوکراین و مختل کردن فرماندهی و کنترل این ارتش، درصدد سقوط دولت اوکراین بوده است که در این نبرد خصوصاً در جبهه شمالی، ارتش روسیه با بهره‌گیری از تاکتیک‌های جدید تلاش کرد تا با محاصره مراکز جمعیتی و جداسازی مردم غیرنظامی یا هوادار خود از نیروهای نظامی یا ملی‌گرا، نسبت به تخلیه شهرها از نیروهای غیرنظامی و برخورد با نیروهای مخالف اقدام نماید.

در حوزه خدمت سربازی، اکثر کشورهای دنیا (۷۸ کشور) دارای نظام وظیفه اجباری، ۵۵ کشور دیگر از سیستم عضوگیری داوطلبانه و کشورهای اکراین، روسیه، آلمان، الجزایر، فرانسه و کویت از روش‌های بینابینی استفاده می‌کنند (نصیری، ۱۳۸۶: ۹۳).

۶- اقدامات عمده و شاخص روسیه و اوکراین قبل از جنگ

پس از تصرف شبه‌جزیره کریمه در سال ۲۰۱۴-م، نزاع ژئوپلیتیکی دو طرف شکل جدی‌تری به خود گرفت به‌گونه‌ای که می‌توان گفت دو طرف حالت جنگی به خود گرفتند. به‌ویژه آمریکا و غرب به دنبال کسب آمادگی جهت مقابله با روسیه در فضای سرزمینی اوکراین برآمدند. دو کشور روسیه و اوکراین، قبل از آغاز رسمی و علنی جنگ، اقدامات و عملکردهای متفاوتی را برای آمادگی شرکت در جنگ و درگیری داشته‌اند که از آن‌ها به‌عنوان مقدمات آمادگی برای حمله یادشده است که اهم آن به شرح ذیل است:

جدول (۲) اقدامات عمده و شاخص روسیه و اوکراین قبل از جنگ (منبع: خبرگی)

روسیه	اوکراین
➤ تغییر در آمایش یگان‌های سرزمینی	➤ توسعه آموزش یگانی و انفرادی (تحت نظر آمریکا)
➤ انجام اصلاحات در ارتش	➤ اصلاحات در ارتش با کمک آمریکا با رویکرد روسیه‌گرازدایی
➤ اجرای رزمایش‌های مختلف در شرق و همچنین خاک بلاروس	➤ اعزام یگان‌های ارتش به مأموریت شرق به‌صورت دوره‌ای و نوبه‌ای
➤ اقدامات پوتین شامل نوشتن مقاله	➤ ادراک‌سازی کارکنان نسبت به دشمنی روسیه تغییر ذهنیت مردم اوکراین نسبت به روسیه (جنگ‌شناختی آمریکا)
➤ تعهد گرفتن از کارکنان ارتش	➤ کسب آمادگی ارتش برای جنگ با روسیه
➤ استقرار نیروهای روسیه در بلاروس و مرزهای اوکراین	➤ تصویب قانون مقاومت مردمی در اوکراین و تشکیل نیروی مردمی
➤ تقویت سنگین ناوگان دریایی	

<p>روسیه در دریای سیاه در ۱۴۰۰/۱۱/۶ بیش از ۲۰ ناو جنگی در دریای سیاه مستقر گردیدند.</p> <p>➤ استقرار برخی سامانه‌های تسلیحاتی ته‌ساحی از جمله موشک‌های بالستیک کوتاه‌برد اسکندر و هواپیماهای جنگی در مرزهای اوکراین</p> <p>➤ برنامه «نگاه جدید»، تلاشی جامع و گسترده با هدف تغییر ارتش روسیه از یک نیروی مدل دوره جنگ سرد به یک ارتش حرفه‌ای با صرف هزینه‌ای تا سقف ۱.۱ تریلیون روبل</p>	<p>➤ آموزش نظامی و تخصصی ارتش آمریکا به ارتش اوکراین</p> <p>➤ اقدامات ناتو با محوریت آمریکا</p> <p>الف) افزایش نیروهای آمریکایی در اروپا ب) افزایش تحرکات نظامی ناتو پ) مشارکت دادن نیروهای ناتو اروپایی</p> <p>➤ افزایش رایزنی‌ها در اوکراین با حضور هیئت‌ها از کشورهای مختلف</p> <p>➤ تجهیز اوکراین توسط کشورهای عضو ناتو به‌ویژه آمریکا</p> <p>➤ اصلاحات در نیروهای مسلح اوکراین:</p> <p>الف) توسعه سیستم فرماندهی و کنترل ب) بهبود سیستم برنامه‌ریزی دفاعی پ) به دست آوردن توانایی‌های مربوط به انجام وظایف دفاع از اوکراین</p> <p>ت) ایجاد سامانه مدیریت تدارکات یکپارچه و بهبود سامانه پشتیبانی‌های پزشکی</p> <p>ث) حرفه‌ای‌سازی نیروی مسلح و ایجاد نیروی ذخیره</p>
--	---

۷- خلاصه مصاحبه‌های صورت پذیرفته

جدول (۳) خلاصه مصاحبه‌های صورت پذیرفته

مصاحبه‌شونده	نظرات
والری خارنوفسکی (استاد دانشگاه شرق‌شناسی و تاریخ)	اوکراین محل تلاقی ادیان مختلف است. در جنوب اوکراین بیشتر مردمان مسلمان‌اند همچون اینغورها. در غرب اوکراین کاتولیک‌ها حضور دارند. توجه شود که مذهب ارتدوکس در روسیه از کی‌یف آغاز و گسترش پیدا کرده است، به همین علت کی‌یف برای روس‌تبارها، جزء شهرهای مقدس محسوب می‌شود. در شرق اوکراین، بیشتر مردم ارتدوکس و روس‌تبار هستند و ساکنین شهرهای «خارکیف» و «لوهانسک» طرفدار اتحاد جماهیر شوروی سابق بوده و از فروپاشی آن ناراحت هستند. اوکراین در چندسال گذشته همواره محل منازعه بوده، از انقلاب‌های رنگی گرفته تا برنامه‌هایی که جهت ایجاد تفرقه بین اقوام و فرقه‌های اوکراین پیاده‌سازی کردند؛ در مقطع فعلی همه مردم خود را اوکراینی می‌دانند و دوست دارند در قالب یک ملت مستقل به نام اوکراین باشند. آن‌ها چندسال است که خود را به‌عنوان ملتی مستقل از روسیه تجربه کرده و به این موضوع عادت کرده‌اند و لذا دیگر نمی‌خواهند تابع روسیه باشند؛ بنابراین باید بگوییم روسیه در این مورد (حمله به اوکراین) دچار خطای محاسباتی شد. دوم حجم سلاح‌های شرقی باقی‌مانده از قبل و سلاح‌های جدید واگذار شده، عامل دیگری در موفقیت

نظرات	مصاحبه‌شونده
<p>اوکراین می‌تواند باشد. سوم داشتن تجربه جنگ هشت/۸ ساله در شرق اوکراین، بدین معنی که ارتش و مردم مدت هشت/۸ سال است که در شرق کشور در حال جنگ هستند. در صورتی که سربازان روسیه فاقد تجربه کافی می‌باشند. باید گفت تقریباً همه یگان‌های نظامی اوکراین تجربه جنگ در شرق را دارند. چهارم: خطای محاسباتی روس‌ها در مورد میزان مقاومت مردم اوکراین را عامل دیگری در شکست آن‌ها می‌توان عنوان کرد چرا که با این حجم از مقاومت روبرو بشوند. اوکراین از مدت‌ها قبل یگان‌های دفاع مردمی تشکیل داده بود و تعداد زیادی از آن‌ها نیز در شرق کشور در حال جنگ می‌باشند. در این خصوص قوانینی هم مصوب شده و در مقطع جنگ نیز تعدادی داوطلب در شهرها و روستاها سازمان‌دهی شدند؛ اما اینکه علت عقب‌نشینی روسیه از کی‌یف چه بوده است؟ به نظرم پاسخ در تن دادن به توافقنامه مذاکرات صلح در استانبول است که می‌توان به‌عنوان اولین علت این موضوع شناخت. دومین علت، عدم توانایی نیروهای روسی در اشغال کی‌یف است، شهری که به‌عنوان مادر شهرهای روسیه از آن یاد می‌شود و پس از بیت‌المقدس دومین شهر مقدس در دنیا است. در مقایسه، می‌توان جایگاه این شهر را مانند جایگاه شهر «مشهد» در بین شیعیان دانست.</p>	
<p>کشور اوکراین اشتباهات محاسباتی زیادی داشته است؛ که می‌توانست با پیش‌بینی لازم از بروز جنگ جلوگیری نماید. در این جنگ، منافع کشورهای زیادی وجود دارد و باید قبول کنیم که این جنگ به زودی تمام نمی‌شود. در واقع هدف مهم پوتین بازسازی نظام قدیم شوروی نبوده بلکه پوتین به دنبال ایجاد نظم جدید جهانی است و می‌خواهد که بر کل دنیا تأثیر بگذارد. قطب‌های جدیدی مثل چین و روسیه در دنیا در حال شکل‌گیری هستند که به دنبال سلطه بر جهان هستند که این موضوع با مقاومت کشورهای غربی روبرو است. سازمان‌های بین‌المللی مهمی مانند سازمان ملل و بانک جهانی تأثیر و کارآمدی خود را در دنیا از دست داده‌اند و به‌عوض آن اتحادیه‌های جدیدی در حال شکل‌گیری است. بازیگران خارجی، اوکراین را به سمت تجزیه شدن و تبدیل شدن به چندتکه، سوق می‌دهند که این موضوع برای اوکراین قابل قبول نیست. هدف دوم از حمله به اوکراین تحت کنترل قرار دادن مناطق شرقی، دونباس، لوهانسک و جنوب اوکراین بیان شده چرا که آن‌ها در واقع به دنبال این هستند که دسترسی اوکراین به دریا را ببندند که در صورت تحقق این امر اوکراین اهمیت خود را به‌عنوان یک کشور با قابلیت موقعیت ترانزیتی نزد کشورهای غربی از دست خواهد داد. ولیکن اوکراین نمی‌خواهد به این سرنوشت دچار شود. از سال ۲۰۱۴-م تاکنون در منطقه دونباس همین جنگ بوده است اما چون جنگ از کی‌یف دور بوده مردم اوکراین آن را حس نمی‌کردند. اطلاعات رسیده به پوتین غلط بود و فکر می‌کرد که در فاصله سال‌های ۲۰۱۴ الی ۲۰۲۲-م تغییر خاصی در ارتش و سیاست خارجی اوکراین رخ نداده است و مردم و ارتش آمادگی جنگ را ندارند اما این خبرها نادرست بوده است. از سال ۲۰۱۴-م تعداد زیادی از مربیان غربی از جمله مربیان انگلیسی برای آموزش ارتش اوکراین در داخل کشور مانند پایگاه نظامی اوچاکف حضور یافتند که بعید به نظر می‌رسد روسیه از</p>	<p>الکساندر بوندراکو (مدیر اجرایی بنیاد سیاست اوکراین)</p>

نظرات	مصاحبه‌شونده
<p>این موضوع خبر نداشته باشد. همچنین از سال ۲۰۱۴-م شرکت‌های نظامی- امنیتی خصوصی نیز در اوکراین حضور یافتند و در عملیات جنگی در مناطق شرقی اوکراین شرکت نمودند. شایان ذکر است بایستی عنوان بکنم که سازمان‌های اطلاعاتی نظامی انگلیس و آمریکا نیز در راستای کمک به اوکراین اقدام به انجام عملیات شناسایی، تجسس و جاسوسی در اوکراین می‌نمودند که در نتیجه، این فعالیت‌ها از دو/۲ بعد باعث نگرانی مقامات روسی بیش از سایر موضوعات شد که این دو/۲ عبارتند از: الف: حضور نیروهای نظامی خارجی در جنگ اوکراین؛ ب: احتمال تسری تهدیدات به مرزهای روسیه.</p>	
<p>من معتقدم نمی‌توان گفت که آنچه بین اوکراین و روسیه در گرفته اجتناب‌ناپذیر نبوده است، چرا که بدین معنی که گزینه‌های دیگری به غیر از جنگ نیز هم وجود داشته است. با توجه به سیر تحولات حادث‌شده، به چند نکته مهم اشاره خواهم کرد. آنچه ما در اوکراین به عنوان جنگ می‌بینیم، حاکی از آغاز روند مبارزه بین بازیگرانی است که طرفدار جهان تک‌قطبی و طرفداران جهان چندقطبی هستند. نشانه‌های تقابل جهان تک‌قطبی و جهان چندقطبی را می‌توان بدین صورت خلاصه کرد. از اوایل قرن ۲۱ میلادی، با توجه به نقش‌آفرینی بازیگران جدید و قوی‌تر شدن آن‌ها مانند چین، ایران، هند و... تحولات در سیستم نهادهای بین‌المللی مشاهده شد. طرفداران جهان تک‌قطبی در چنین شرایطی تنها راه را در برهم زدن و نقض مبانی حقوق بین‌الملل می‌دیدند تا بدین طریق غرب برتری خود را حفظ کند و بتواند سلطه خود را تداوم بخشد. این موضوع از نظر تئوری و نظریه‌پردازی در فلسفه، شروع مبارزه بین کسانی است که طرفدار این هستند که همه جهان باید یک مرکز قدرت داشته باشند و دنیا تک‌قطبی باشد و طرفداران جهان چندقطبی نیز در تلاش برای تغییر این وضعیت هستند که در این راستا می‌توان به سه/۳ فرآیند مهم اشاره کرد. یکی اقدام سال ۲۰۰۱-م است که منجر به اقدام تروریستی در نیویورک گردید که نهایتاً این اقدام به تشکیل یک ائتلاف ضد تروریست بین کشورهای غربی شد. این ائتلاف حقوق بین‌الملل را نقض کرده بود و هر کس را که احساس می‌کردند باید شکست بخورد مورد تجاوز و حمله قرار می‌دادند. دومین فرآیند همین قرنطینه کرونا بود که به واسطه آن آزادی‌های اقتصادی و حقوق مردم محدود شد و سومین فرآیند همین جنگ در اوکراین است که منجر به تشکیل یک ائتلاف ضد پوتین شده و در واقع این فرآیند ادامه دو/۲ فرآیند قبلی است که بیانگر روبه‌زوال بودن مبانی حقوق بین‌الملل است. در جهان سال گذشته میلادی و اوایل سال جاری سه/۳ تحول مهم نیز به وقوع پیوسته است. اول اینکه آمریکا و انگلستان خارج از چارچوب ناتو اعلام کردند که یک ائتلاف جدیدی را می‌سازند. دوم اینکه روسیه پیشنهاد ایجاد سیستم جدید امنیت بین‌المللی را داد که غربی‌ها به آن توجهی نکردند تا منافع روسیه نیز در نظر گرفته شود. سوم برنامه مشترک همکاری بین روسیه و چین است که در اوایل سال ۲۰۲۲ میلادی طراحی شده است. باین حال تنها اعلام</p>	<p>آندری یرمولایف (رئیس موسسه تحقیقاتی سیاست‌گذاری گروه راهبردی صوفیای اوکراین)</p>

مصاحبه‌شونده	نظرات
	<p>اتمام حجت از طرفین به یکدیگر فقط مطرح بود و طرف غربی اصلاً پیشنهاد روسیه مبنی بر ایجاد یک سیستم جدید امنیت بین‌المللی را قبول نداشت و هرگز به آن توجه نکرد؛ و روسیه در سال ۲۰۲۱-م عملاً اعلام کرده بود که آمادگی پاسخ نظامی و فنی به اقدامات غرب را دارد. متأسفانه پاسخ نظامی روسیه که به‌نوعی می‌توان همین جنگ اوکراین را قلمداد نمود به وقوع پیوست درحالی‌که هیچ‌کس انتظار آن را نداشت و این جنگ در واقع نتیجه این بود که غربی‌ها و ناتو پیشنهاد ایجاد سیستم امنیتی جدید را قبول نکردند. روسیه در این جنگ یک سری اهداف تاکتیکی دارد که این انگیزه‌های تاکتیکی بسیار جدی است؛ یعنی روس‌ها بین اهداف طولانی‌مدت و اهداف تاکتیکی کوتاه‌مدت تعادل ایجاد کرده‌اند. برخی صاحب‌نظران روسیه از جمله آقای «کاراگانوف» از معروف‌ترین کارشناسان سیاسی روسیه معتقدند، تحولات بلندمدت در اوکراین به‌گونه‌ای است که این کشور دیگر قابلیت رشد اقتصادی را در کنار فعالیت‌های سیاسی موفقیت‌آمیز هم نمی‌تواند داشته باشد. اوکراین نه‌تنها می‌تواند اشغال شود، بلکه می‌تواند تجزیه شود و چند شبهه نیز دولت در سرزمین‌های مختلف این کشور ایجاد شود که قابل استفاده توسط روسیه برای نیل به اهداف بعدی آن باشد. با توجه به اینکه جنگ برق‌آسای مورد انتظار روسیه صورت نگرفته، این کشور طرح دوم خود را اجرا خواهد کرد یعنی، هم اشغال سرزمین‌های اوکراین و هم ایجاد تفرقه در آن که باعث فروپاشی اوکراین خواهد شد. روسیه به‌علاوه امیدوار است اگر جنگ طولانی شود، بحران مواد غذایی در کشورهای غربی منجر به بروز شورش و تجمع‌ها در داخل کشورهای مذکور شود و همچنین نیز افزایش مهاجرت به این کشورها چه از اوکراین و چه از کشورهای آفریقایی و آسیایی، مشکلاتی را برای آن‌ها به وجود آورد. به نظر من روسیه در نظر دارد که از یک‌طرف باعث تفرقه در اوکراین شود که این امر از طریق اشغال سرزمین و تشکیل شبه دولت‌ها محقق خواهد شد و از سوی دیگر، با بحران مواد غذایی که تأثیر منفی بر کشورهای عقب‌افتاده خواهد داشت و منجر به قحطی در آن‌ها خواهد شد، به افزایش مهاجرت و ایجاد بحران در غرب دامن بزند؛ که این موارد را می‌توانیم جزء اقدامات تاکتیکی روسیه محسوب بکنیم. اختلاف در داخل ناتو منجر به ائتلاف کشورهای انگلیسی‌زبان آمریکا، انگلیس و استرالیا شده بود. لیکن فرآیند جنگ در اوکراین باعث متحد شدن ناتو و غرب شده و در آینده ناتو خواهد توانست به یک سیستم امنیت جهانی تبدیل شود که با ائتلاف کشورهای انگلیسی‌زبان، گسترده‌تر می‌شود. در این درگیری نیروهای زرهی از همه ضعیف‌تر بودند و نشان دادند که در جنگ معاصر دیگر کارکردی ندارند. بالعکس، تک‌تیراندازها و سامانه‌های ضدتانک مثل جاولین که در قالب گروه‌های کوچک عمل می‌کردند بسیار مؤثر عمل کردند. پدافند هوایی نیز نقش خیلی مهمی در این درگیری ایفا کرده است. هم پدافند ضد‌هواپیما و هم پدافند ضد‌موشکی. پدافند هوایی در اوکراین هم پیشرفته و مجهز شده است. هم تجهیزاتی که از زمان اتحاد جماهیر شوروی به جای مانده و هم آنچه از غربی‌ها گرفتند. تجربه این جنگ نشان داده که روش جذب نیرو به روش</p>

مصاحبه‌شونده	نظرات
	<p>مشمولیت سربازی (خدمت سربازی) یعنی افزایش تعداد نیروهای نظامی از طریق مشمولین دیگر کارآمد نبوده است بلکه روش جذب نظامیان دارای مهارت و دانش جنگی، همانند همین گروهان‌های تک‌تیرانداز در مقایسه با تعداد زیاد مشمولین و سربازان بسیار کارآمد بوده‌اند. این گروهان‌ها گاهی ۳۰ تا ۸۰ نفر استعداد دارند. برخلاف گردان‌های زرهی و پیاده روسیه که بین ۶۰۰ تا ۸۰۰ نفر نیرو در اختیار دارند و این گروهان‌ها کارآمدتر نشان داده‌اند. تانک‌ها قبلاً نقش حفاظت و پشتیبانی از نیروهای پیاده را داشتند، اما دیگر نقش خود را در پشتیبانی به دلیل خطر شلیک موشک از دست داده‌اند. ضمناً یگان‌های زرهی در شهرهای بزرگ امکان عملکرد آزادانه را ندارند. حساسیت بالای پدافند هوایی اوکراین، روس‌ها را ناچار کرده تا از هواپیماهای راهبردی استفاده کنند که در ارتفاع بالا پرواز می‌کند. هر روز خبر مورد اصابت قرار دادن تعدادی از جنگنده‌های روسی به گوش می‌رسد. حتی در این اواخر اوکراینی‌ها می‌گویند که ما بیشتر سرزمین خود را تحت کنترل قرار دادیم و می‌توانیم از پیشرفت روس‌ها و از پرواز هواپیماهای روسی با دارا بودن تجهیزات و سامانه‌های پدافند هوایی جلوگیری کنیم، هرچند در اوکراین نیروهای هوایی هواپیماهای چندانی ندارد. مطمئناً اگر پدافند هوایی اوکراین در ابتدای جنگ پیشرفته‌تر بود، نیروی هوایی روسیه شکست بیشتری در حوزه نبرد هوایی متحمل می‌شد، همانند شکستی که به نیروی زمینی این کشور تحمیل شد. بنابر ارزیابی کارشناسان نظامی، حدود ۳۰ تا ۵۰ درصد موشک‌های شلیک شده از سوی روسیه توسط پدافند هوایی اوکراین سرنگون شدند. در حال حاضر اوکراین ناچار به تعمیر سامانه‌های خود در حین جنگ است. تجارب تلخ این جنگ نشان داده که باید سامانه‌های پدافند هوایی پیشرفته‌تری در اختیار می‌داشت. به نظر من مؤثرترین سامانه پدافند هوایی اوکراین در مقابل هواپیما و موشک. سامانه‌هایی است که از بریتانیا گرفته شده و در اطراف کی‌یف مستقر نموده است.</p>
<p>روسلان ویشتال (خبرنگار نشریه دیفنس اکسپرس)</p>	<p>ما یک سری راهنمایی‌هایی از فرانسه و انگلیس گرفتیم و هدایت امور در عملیات را نظامیان ما انجام می‌دهند. اسرائیل در این بین به دلیل داشتن یک سری روابط با روسیه کمک چندانی نکرد ولی کشورهای آمریکا، انگلیس، فرانسه و کانادا به ما خیلی کمک کردند. بین سال‌های ۲۰۱۸-۲۰۱۹-۲۰۲۰م تعداد زیادی از جاسوسان بودند که اطلاعات را به روسیه می‌رساندند و از مردم هم اطلاعات زیادی کسب کرده بودند. سلاح اصلی مقاومت مردمی و همچنین ارتش اوکراین در مقابله با تانک‌ها سلاح‌هایی مانند آرپی جی ۷، استوگنا، جاولین و استینگر است که علیه تانک‌ها در نزدیکی کی‌یف استفاده شده است؛ همچنین با داشتن تجهیزات جنگ الکترونیک، توانستیم تعدادی از پهپادها را ساقط کنیم. در خصوص نحوه مقابله با پهپادها عنوان نمود که ما ابتدا ارتباط ناوبری آن‌ها را می‌زنیم و سپس با پدافند آن‌ها را ساقط می‌کنیم. ما این تجهیزات را در مناطق نبرد مورد استفاده قرار می‌دهیم. ایشان روند حمله روسیه به اوکراین را به سه/۳بخش تقسیم نمودند: قبل از حمله روسیه به خاک اوکراین؛ موج اول حملات</p>

نظرات	مصاحبه‌شونده
<p>روسیه به اوکراین؛ موج دوم حمله روسیه به اوکراین.</p> <p>این جنگ ریشه در ژئوپلیتیک دارد و مشخص خواهد کرد کدام کشور می‌ماند؛ اوکراین یا روسیه. اینکه تأثیر جنگ اوکراین در آینده منطقه چگونه است؟ باید گفت این تأثیر می‌تواند ایدئولوژیک، معنوی، فرهنگی و... باشد. آنچه برای اوکراین پیروزی محسوب خواهد شد، این است که فقط مثلاً بتواند «کریمه» را به خاک خود برگرداند. در این حالت حتی در صورت از دست دادن بقیه مناطق، این کشور به‌عنوان یک کشور برنده در ذهن مردم شناخته خواهد شد. در عوض، برای روسیه اوضاع سخت‌تر است. روسیه باید کل اوکراین را بگیرد تا بتواند مردم خود را راضی کند. در غیر این صورت روسیه روبه‌زوال خواهد گذاشت. پیروزی‌های مقطعی برای اوکراینی‌ها بسیار منفعت خواهد داشت، درحالی‌که برای روسیه اوضاع کاملاً متفاوت است. در صورت فروپاشی روسیه، سناریوهای مختلفی می‌تواند به وجود بیاید. ایجاد دولت‌های خودخوانده، جنگ داخلی مانند چین در دهه‌های قبل، حتی ممکن است روسیه مثل سوریه شود. با توجه به وسعت و جمعیت روسیه، این وضعیت غیرقابل تصور خواهد شد. غرب هم ضعیف است و می‌تواند از این اوضاع استفاده کند. تنها به نظر می‌رسد چین بتواند از این وضعیت استفاده کند. هرچند چین و روسیه دوست هستند، اما احتمال اینکه چین نیز وارد روسیه شود وجود دارد. البته در صورت فروپاشی روسیه، بعید است اوکراین بخواهد وارد روسیه شود و توسعه‌طلبی کند. هرچند عدم توسعه‌طلبی اوکراین به نفع روسیه خواهد بود، اما قطعاً وضعیت اوراسیا تغییر خواهد کرد و سناریوهایی رخ خواهد داد که غیرقابل تصور هستند. من ابتدا سناریوهای مثبت (از دیدگاه اوکراینی‌ها) را معرفی کردم؛ اما سناریوهای منفی هم می‌تواند وجود داشته باشد زیرا این جنگ به طول خواهد انجامید. پوتین در نظر دارد اوکراین را کاملاً نابود کند یا اینکه در این مرحله مواضع خود را در جنوب و شرق این کشور تثبیت کند و پس از مدت (یک یا دو سال)، مجدداً به لشکرکشی خود ادامه دهد. من معتقدم جنگ برای دو/۲ طرف طاقت‌فرسا خواهد بود و ممکن است مثل جنگ جهانی اول شود، یعنی نبردهای موضعی بدون تغییر در مرزها که این هم متصور است. اوکراین در این صورت به‌طور کامل وابسته به غرب خواهد شد. آمریکا و اروپا در حال حاضر خود را دوست اوکراین معرفی می‌کنند، ولی نمی‌توان گفت قطعاً همین‌طور است. اگرچه اوکراین هیچ‌گونه برنامه توسعه‌طلبی نسبت به روسیه ندارد ولی برای صلح با روسیه ضعف هم نمی‌تواند نشان دهد. چون نه نظامیان اوکراینی و نه مردم این کشور چنین چیزی را قبول نخواهند کرد و سازش را نمی‌پذیرند. در خصوص غرب، بسیاری از کارشناسان سیاسی معتقدند مجموعه غرب همگی علیه روسیه در کمک به اوکراین متحد شده‌اند. درعین حال نخبگان اوکراینی و مقامات غرب هنوز به اتفاق نظر نرسیده‌اند. آلمان در یک طرف، فرانسه در یک طرف و انگلستان هم که کاملاً مشخص است. آلمان‌ها خواستند اعلام بی‌طرفی کنند ولی مردمانش این را قبول نمی‌کنند و طرفدار اوکراین هستند. فرانسه هم همین‌طور است؛ اما انگلستان می‌خواهد تأثیرگذاری خود را نشان دهد. در آمریکا نیز برخی کارشناسی‌ها وجود دارد. ابتدا</p>	<p>لورد پورچنکو (استاد روابط بین‌الملل و ژئوپلیتیک موسسه خلورمینه)</p>

مصاحبه‌شونده	نظرات
	<p>رئیس‌جمهور بایدن و سایر مقامات می‌گفتند که وارد جنگ نخواهند شد؛ اما هم‌سویی دو/۲ حزب (جمهوری خواه و دموکرات) در معرفی روسیه به‌عنوان دشمن بزرگ این کشور، منجر به تصمیم این کشور برای کمک به اوکراین شد. به‌هرحال بخشی از غربی‌ها، یعنی طرفداران «جهانی‌سازی» انتظار پیروزی اوکراین را نداشتند و متعجب شدند. آن‌ها بر این باور بودند که اوکراین ظرف چند روز تسلیم خواهد شد، از این‌رو در وضعیت شک و تردید قرار گرفتند. آن‌ها هم خواهان شکست اوکراین نیستند و هم علاقه‌ای به پیروزی اوکراین ندارند و نمی‌خواهند اوکراین به‌صورت مستقل وارد عرصه جهانی شود. سرمایه‌داران غربی نیز آمادگی متلاشی شدن و فروپاشی روسیه را ندارند، زیرا با سرمایه‌داران روسی رابطه خوبی دارند و اوضاع برای آن‌ها سخت خواهد شد. درحالی‌که روسیه فکر می‌کرد تعداد زیادی از مردم آمادگی حضور روس‌ها و پذیرش تابعیت روسی را دارند؛ که این موضوع ناشی از لابی‌گری در داخل اوکراین بوده و بخشی از کارشناسان به روسیه خبر می‌دادند که مردم پذیرای حضور روسیه هستند. البته به‌واسطه وجود فساد اداری و دزدی در اوکراین، به روس‌ها اطلاع داده شده بود که اوضاع اوکراین روبه‌زوال است، بنابراین به‌سرعت شکست خواهد خورد. در سمت دیگر و در اوکراین، شرایط فرق می‌کند. انگیزه اوکراین و روسیه متفاوت است. شعار روس‌ها یعنی نازی‌زدایی و غیرنظامی‌سازی به اندازه کافی قوی نبود که بتواند شرایط را برای جنگ آماده کند. نکته مهم این است که مردم شرق با مردم استان‌های غرب و جنوب روسیه رفت‌وآمد خانوادگی دارند و اهالی مناطق جنوب روسیه هم‌مرز با اوکراین شرایط بسیار دردناکی را دارند. آن‌ها نگرانند جنگ از اوکراین به روسیه منتقل شود. در نتیجه این جنگ، باید گفت مردم شرق اوکراین از مردم غرب این کشور روس‌ستیزتر شده‌اند زیرا عزیزان خود را از دست داده‌اند و همچنین کسب‌وکارشان را از دست داده‌اند. با توجه به اینکه کشورهای بزرگ تبدیل به شرکای کوچک ناتو شده‌اند. ناتو نمی‌خواهد نقش خود را تغییر دهد و ترجیح می‌دهند همین وضعیت همکاری را ادامه دهند. آمریکا نمی‌خواهد کشورهای کوچک قدرت بگیرند. مراکز قدرت احتمالاً به وجود خواهند آمد و ناتو تضعیف خواهد شد. انگلیس اولین حامی اوکراین است. آن‌ها حمایت می‌کنند از اوکراین، البته نه برای صلح، فقط برای پیروزی. خود انگلیس می‌خواهد یک ائتلاف با کشورهای اروپای شرقی و کشورهای اسکاندیناوی تشکیل دهد. این کشورها و شرق اروپا اولویت اول انگلیس هستند. انگلستان خواهان فروپاشی و تفرقه در اتحادیه اروپاست. احتمالاً این هم می‌تواند یک سناریو دیگر باشد. در صورت پیروزی اوکراین، کشورهای مجاور و همسایه اوکراین خواهند توانست یک ائتلاف با انگلستان ایجاد کنند که در نتیجه آن، اتحادیه اروپا عملاً فروپاشیده خواهد شد. (یک هلال از شمال و شرق اروپا تشکیل خواهد شد). برای همین است که دیپلماسی بریتانیا در اروپای شرقی و بالکان بسیار فعال شده است. شرایط در اوکراین به‌گونه‌ای است که اگر این کشور در جنگ پیروز نشود، این باعث شکست سیاست‌گذاری سیاسی کشور و حتی فروپاشی</p>

نظرات	مصاحبه‌شونده
<p>خواهد شد. همان‌طور که شکست روس‌ها نیز منجر به فروپاشی روسیه خواهد شد. در واقع عدم پیروزی برای هر یک از دو طرف، به‌منزله مرگ سیاسی بازنده خواهد بود. در واقع اگر بخواهیم جنگ فعلی و جنگ هشت/۸ سال پیش را با هم مقایسه کنیم باید بگوییم، در جنگ کریمه مسئله اصلی کاهش یا افزایش تأثیرگذاری منطقه‌ای برای هر یک از طرفین بود، درحالی‌که جنگ فعلی، مسئله بودن یا نبودن است.</p>	
<p>آمریکا این جنگ را تنها با هدف تضعیف روسیه ادامه خواهد داد و در درازمدت نیز ضربات مهلکی به اقتصاد روسیه خواهند زد. در مورد واگذاری تجهیزات نظامی به اوکراین توسط کشورهای غربی و آمریکا، اخبار زیادی منتشر می‌شود. نمی‌دانم چه مقدار این تجهیزات در صحنه رزم تأثیرگذار است، اگر این سلاح‌ها در صحنه جنگ مورد استفاده قرار بگیرد. حتماً روسیه آنان را با تبلیغات رسانه‌ای خواهد کرد. ضمن اینکه به‌کارگیری این تجهیزات احتیاج به آموزش داشته و تعمیر و نگهداری آن نیز خودش مسئله است. حدود ۲۰ کشور در حال ارسال تجهیزات به اوکراین هستند. طرح عملیاتی ارتش روسیه دقیقاً کپی شده طرح آمریکا در حمله به عراق است، «طرح شوک و وحشت» در آن عملیات، ارتش آمریکا با ایجاد رعب و وحشت وارد عراق شد. پایتخت را در اختیار گرفت، بخشی از کشور را اشغال کرد؛ که این اقدام همراه با حملات موشکی بود، در صحنه اوکراین نیز روسیه همین طرح را اجرا کرد. لیکن با مشکلات روبرو شد، از جمله با کمبود موشک روبرو شد، در تسخیر فضا و هوای اوکراین با مشکل روبرو شد و کاملاً اجرا نشد. به نظر من، بازنده اصلی در کشورهای اروپایی، کشور آلمان است تا قبل از این، تعداد زیادی از کشورهای، دنبال‌رو آلمان بودند ولی دیگر نیستند، این کشور خط انرژی نورت‌استریم را رها کرد و... ، برندگان این نبرد، اول انگلیس است. چرا که انگلیس در حال توسعه نفوذ خود در اروپا است بعداً اینکه از اتحادیه اروپا خارج شد تنها جایی که انگلستان می‌توانست عرض‌اندام کند و محور شود ناتو است، به رفتار این کشور خوب دقت کنید. برنده بزرگ بعدی کشور چین است. دلایل موفقیت اکراین: انگیزه بالای ارتش و مردم؛ اتخاذ تاکتیک مناسب جهت مقابله با ارتش روسیه؛ استفاده از سلاح‌های مدرن و مؤثر، آموزش بالای فرماندهان بود که تعداد قابل‌توجهی از کارکنان توسط آمریکا دوره‌دیده بودند. اشرافیت اطلاعاتی که با کمک آمریکا به‌دست‌آمده است (کلیه ارتباطات روس‌ها را اوکراین داشتند) تغییر گرایش‌های فکری کارکنان ارتش (تعداد زیادی از افسران روس‌گرا و روس‌تبار طی این چند سال اخراج شدند در صورتی‌که در سال ۲۰۱۴ میلادی تعداد زیادی افسران روس‌تبار در ارتش بودند).</p>	<p>ووئرین اسسوکو (رئیس بنیاد توسعه و همکاری‌های بین‌المللی لهستان و معاون سابق وزیر علوم لهستان)</p>

۸- پیشینه‌های پژوهش

جدول (۴) پیشینه تحقیقات انجام‌شده

عنوان	جنگ رسانه در بحران اکراین
مشخصات	علی امید، مهرداد رشیدی - فصلنامه مطالعات رسانه نوین، شماره ۱۰، تابستان ۱۳۹۶

<p>مهم‌ترین یافته تحقیق حاضر آن است که شبکه خبری «سی.ان.ان» مسکو را مسبب اصلی بحران اوکراین قلمداد کرده و تحولات اوکراین و کریمه را انقلاب مردمی و دمکراتیک دانسته و همه‌پرسی شبه‌جزیره کریمه و الحاق آن به کشور روسیه را به‌مثابه اشغال آن توسط مسکو و شبکه خبری «راشا تودی» آن را نوعی شورش تحریک‌شده از سوی غرب و الحاق کریمه به روسیه را دمکراتیک و نقش روسیه را بی‌طرفانه بازنمود کرده است. این پژوهش بر اساس روش تحلیل محتوای کیفی از نوع جهت‌دار بر روی متون منتشره دو رسانه در سال ۲۰۱۴ در قبال بحران اوکراین و بر اساس معیار دوگانه سازی گفتمانی انجام گرفته است.</p>	نتیجه
<p>بحران اوکراین، زمینه‌های منطقه‌ای و پیامدهای فرامنطقه‌ای</p>	عنوان
<p>محمدرضا رستمی - فصلنامه آسیای مرکزی و قفقاز، شماره ۸۵، بهار ۱۳۹۳</p>	مشخصات
<p>بحران اوکراین باوجود آنکه زمینه‌هایی منطقه‌ای دارد، پای قدرت‌های فرامنطقه‌ای را به مجاورت روسیه باز کرده است. در این مقاله استدلال می‌شود که باوجود پیامدهای فرامنطقه‌ای اختلاف بر سر اوکراین، بحران اوکراین در اساس، منطقه‌ای است و می‌توان انتظار داشت که ابعاد آن در سطح منطقه مدیریت شود؛ همچنین به‌رغم تقابل منافع روسیه و غرب در مسئله اوکراین، نیاز کرملین به غرب برای تحقق لوازم بازگشت به موقعیت قدرت بزرگ بین‌المللی به همراه عمل‌گرایی مسکو مانع بروز تنش دیرپا و جنگ سرد جدید میان روسیه و غرب و تبدیل بحرانی منطقه‌ای به نزاعی فرامنطقه‌ای می‌شود.</p>	نتیجه
<p>جنگ روسیه _ اوکراین و آینده نظم بین‌المللی</p>	عنوان
<p>علیرضا سمیعی، سارا فرهمند - فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، شماره ۱۱۸، تابستان ۱۴۰۱</p>	مشخصات
<p>جنگ در اوکراین، اگرچه به لحاظ ژئوپلیتیک، جنگ شمال-شمال و اروپا-محور به شمار می‌آید، اما در اصل حول محور فروپاشی پیش‌بینی‌شده هژمونی جهانی ایالات متحده «قدرت جهانی متمرکز شده است؛ در چنین شرایطی نگرش، رفتار و عملکرد بازیگران درگیر در جنگ، پیامدهای مهمی می‌تواند برای آینده سیاست جهانی در قالب چهار سناریو در پی خواهد داشت: الف) سناریوی مطلوب از منظر روسیه: ائتلاف سیاسی-نظامی روسیه و چین؛ مهار آمریکا و ناتو و تغییر قواعد بازی بین‌المللی؛ ب) سناریوهای محتمل: ۱- توافق صلح با بازیگری کشورهای هم‌چون چین، ترکیه، رژیم صهیونیستی، فرانسه و تغییر نظم ساختار نظام بین‌الملل یا ۲- تداوم جنگ و استمرار تنش در نظم بین‌المللی؛ ج) سناریوی ممکن: وقوع جنگ هسته‌ای. یافته‌های پژوهش می‌دهد که جنگ اوکراین به‌عنوان نقطه عطف/محرک بر نظم بین‌الملل تأثیرگذار بوده و پس‌از جنگ اوکراین، نظام بین‌الملل وارد عصر جدیدی خواهد شد.</p>	نتیجه
<p>تحلیل ریشه‌ها و ماهیت بحران اوکراین: تشدید تنش شبه جنگ سرد بین روسیه و غرب</p>	عنوان
<p>ناصر زمانی - فصلنامه سیاست خارجی، شماره ۴، زمستان ۱۳۹۲</p>	مشخصات
<p>به دنبال الحاق کریمه به روسیه، بحران داخلی اوکراین و اختلافات آن با مسکو به اوج رسید. گرایش‌های جدایی‌طلبانه در مناطق شرقی اوکراین مثل استان‌های اودسا، لوگانسک، دونتسک و منطقه دونباس شدت یافت. کاخ سفید و نهادهای اروپایی و غربی تا به حال به‌جز تهدید روسیه و</p>	نتیجه

<p>مقامات آن به اعمال تحریم‌های جدید و سخت‌تر، اقدام قابل‌ملاحظه‌ای برای حل بحران صورت نداده‌اند. این در حالی است که ادامه بحران کنونی مواضع تندرورها در روسیه و اوکراین را تقویت خواهد کرد. سرگئی لاوروف، وزیر خارجه روسیه معتقد است تحریم‌ها و فشارهای بیشتر علیه کشورش نه تنها کمکی به حل بحران نمی‌کند، بلکه به تعمیق آن منجر خواهد شد. از یک طرف نگرانی کرملین در حال افزایش است، چراکه غرب با تحریک یکی از متحدان قبلی آن، عملاً منافع و امنیت ملی روسیه را نادیده گرفته و وارد حوزه نفوذ سنتی این کشور شده است.</p>	
<p>تبیین چرایی و چگونگی شکل‌گیری جنگ روسیه و اوکراین بر پایه نظریه «موازنه تهدید»</p>	<p>عنوان</p>
<p>علیرضا سمیعی، سارا فرهنگد - فصلنامه روابط بین‌الملل، شماره ۴۶، پاییز ۱۴۰۱</p>	<p>مشخصات</p>
<p>حمله روسیه به اوکراین در فوریه ۲۰۲۲، بزرگ‌ترین بسیج نظامی در اروپا از زمان جنگ جهانی دوم به شمار می‌آید. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد درک تهدید و خطر ناشی از تحرک‌ها و اقدامات آمریکا و ناتو در اروپای شرقی و به‌ویژه اوکراین باعث شده است که عزم پوتین برای مقابله با پیشروی ناتو، حالت تهاجمی به خود بگیرد و در نهایت باعث تهاجم روسیه به اوکراین گردد.</p>	<p>نتیجه</p>
<p>ایران - اوکراین در دوران بحران و تأثیر آن بر روابط با روسیه</p>	<p>عنوان</p>
<p>مهرداد حلال خور، آرش سعیدی‌راد - فصلنامه روابط بین‌الملل، شماره ۱۰، پاییز و زمستان ۱۴۰۰</p>	<p>مشخصات</p>
<p>نتایج کلی نشان می‌دهد که ایران باید ضمن تکیه بر واقعیت‌های موجود سیاسی - اجتماعی در اوکراین سعی کند از فرصت پدید آمده، بیشترین استفاده را در نزدیکی به اتحادیه اروپا و فرصت‌سازی در حوزه امنیت انرژی از جمله انتقال گاز به اروپا، انجام دهد و همچنین ایران سیاست خود را در قبال اوکراین به گونه‌ای تنظیم کند که خود درگیر چالش‌های طرف‌های درگیر (روسیه - اوکراین) نشود.</p>	<p>نتیجه</p>
<p>تقابل روسیه و آمریکا در اوکراین و تأثیر آن بر منافع ملی ایران</p>	<p>عنوان</p>
<p>محمد نونزاد و مرتضی کریمی - مطالعات روابط بین‌الملل، شماره ۴۱، بهار ۱۳۹۷</p>	<p>مشخصات</p>
<p>روابط روسیه و آمریکا در سال‌های اخیر با فراز و فرود بسیار همراه بوده و مسائلی مانند حفظ و گسترش نفوذ در مناطق پیرامونی روسیه، ژئوپلیتیک خطوط انتقال انرژی، استقرار سامانه دفاع موشکی آمریکا و ناتو در شرق اروپا، مسئله هسته‌ای ایران و کره شمالی تأثیر فراوانی بر این روابط داشته است. در این بین می‌توان بحران اوکراین را نقطه عطفی در تحول روابط روسیه و آمریکا دانست که بیانگر اوج اختلافات و رقابت‌های ژئوپلیتیک دو طرف است. بحران اوکراین، ریشه در رقابت روسیه و آمریکا در این کشور داشت که در انقلاب‌های نازنجی و آبی به منصف ظهور رسید به طوری که وقوع بحران مذکور باعث تقویت روابط مسکو - تهران در راستای تحقق منافع ملی ایران شد.</p>	<p>نتیجه</p>
<p>گسل‌های داخلی، تنیدگی‌های تاریخی، منطق ژئوپلیتیک قدرت و رویارویی برای شبه‌جزیره کریمه</p>	<p>عنوان</p>
<p>حسن دهشیر - فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست، شماره ۹، تابستان ۱۳۹۳</p>	<p>مشخصات</p>
<p>مؤلفه‌های کلیدی تعیین‌کننده رویارویی اوکراین و روسیه، وجود گسل‌های وسیع داخلی در اوکراین و درک تاریخی روس‌ها از شرایط و اعتقاد آن‌ها به منطق ژئوپلیتیک قدرت در شکل دادن به بحران است.</p>	<p>نتیجه</p>

عنوان	نتایج جنگ روسیه و اوکراین در شکل‌گیری نظم نوین جهانی
مشخصات	فتح ... کلانتری، حسن محمدی منفرد - فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، شماره ۹۲، تابستان ۱۴۰۲
نتیجه	روسیه به هدف حداقلی یعنی کنترل منطقه دونباس رسیده و درحالی‌که از نظر شکل نظامی برنده حداقلی جنگ بوده اما از منظر «جنگ روایت‌ها» شکست‌خورده است. دکترین نظامی اوکراین از «تدافعی به تهاجمی» و دکترین نظامی روسیه از حالت «تهاجمی به تدافعی» تغییر پیدا کرده است. نتیجه اولیه این جنگ شکل‌گیری نظم چندقطبی و پایان نظم تک‌قطبی با محوریت آمریکا است.

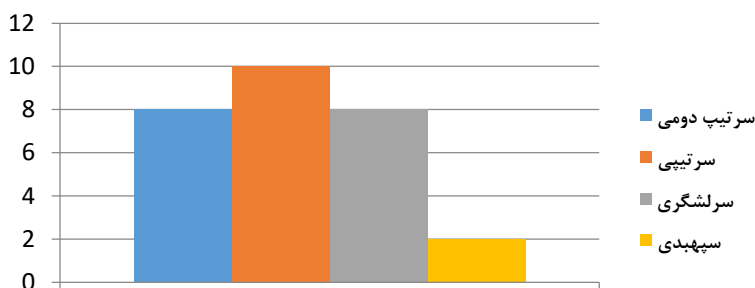
روش‌شناسی پژوهش

این تحقیق به روش توصیفی - تحلیلی از طریق بکارگیری روش‌های کتابخانه‌ای (اسنادی) و پیمایشی/میدانی با برگزاری جلسات خبرگی به تعداد شش نفر در قالب گروه کانونی تفکری^۱ و انجام مصاحبه عمیق (ژرف)، احصاء مضامین کلیدی مبتنی بر نظرات خبرگان، مطالعات کتابخانه‌ای و جلسات خبرگی با استفاده از نرم‌افزار مکسکیودا و همچنین توزیع پرسشنامه با جمع‌آوری ۳۰ آزمودنی در یک جامعه اطلاعاتی خبره ۲۸ نفره داخلی با مشخصات جمعیت شناختی (مشاغل راهبردی با جایگاه ۱۷ به بالا، آشنا به کشور اوکراین و روسیه، تحلیل‌گر ارشد اطلاعاتی منطقه روسیه و قفقاز) انجام گردید.

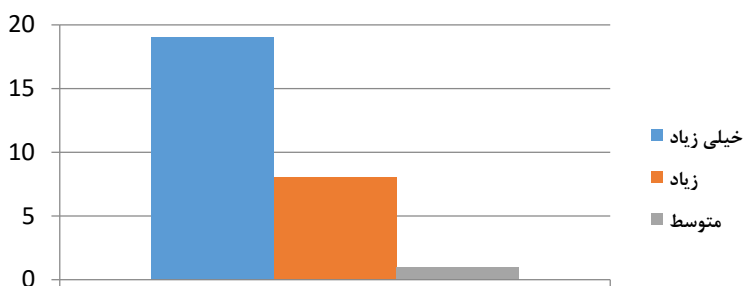
جدول (۵) فهرست مصاحبه‌شوندگان	
والری خارنوفسکی	استاد دانشگاه شرق‌شناسی و تاریخ
الکساندر بوندرانکو	مدیر اجرایی بنیاد سیاست اوکراین
آندری یرمولایف	رئیس موسسه تحقیقاتی سیاست‌گذاری گروه راهبردی صوفیای اوکراین
روسلان ویشتال	خبرنگار نشریه دیفنس اکسپرس
ادوارد یورچنکو	استاد روابط بین‌الملل و ژئوپلیتیک موسسه منطقه غرب آسیا
ووسژین اسسوکو	رئیس بنیاد توسعه و همکاری‌های بین‌المللی و معاون سابق وزیر علوم لهستان

^۱ Focus Group

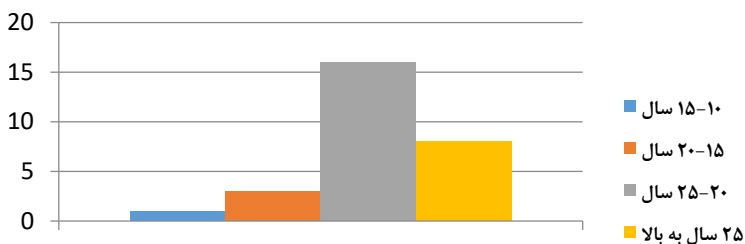
مشخصات جمعیت شناختی خبرگان داخلی

نمودار (۱) مشاغل راهبردی با جایگاه ۱۷ به بالا

نمودار (۲) آشنا به کشور اکراین و روسیه

نمودار (۳) تحلیلگر ارشد اطلاعاتی منطقه روسیه و

قفقاز

تجزیه و تحلیل داده‌ها

جدول (۶) احصاء مضامین از ادبیات، پیشینه و مصاحبه‌ها در گروه کانون تفکری تحقیق

مضامین کلیدی	منبع	مفاهیم محتوایی
عدم کسب کامل برتری هوایی	یرمولایف	حساسیت بالای پدافند هوایی اوکراین، روس‌ها را ناچار کرده تا از هواپیماهای راهبردی استفاده کنند که در ارتفاع بالا پرواز می‌کند. هر روز خبر مورد اصابت قرار دادن تعدادی از

مضامین کلیدی	منبع	مفاهیم محتوایی
		جنگنده‌های روسی به گوش می‌رسد.
	اسسوکو	طرح عملیاتی ارتش روسیه دقیقاً کپی شده طرح آمریکا در حمله به عراق است، «طرح شوک و وحشت» در آن عملیات، ارتش آمریکا با ایجاد رعب و وحشت وارد عراق شد. پایتخت را در اختیار گرفت، بخشی از کشور را اشغال کرد؛ که این اقدام همراه با حملات موشکی بود، در صحنه اوکراین نیز روسیه همین طرح را اجرا کرد. لیکن با مشکلاتی روبرو شد، از جمله با کمبود موشک روبرو شد، در تسخیر فضا و هوای اوکراین با مشکل روبرو شد و کاملاً اجرا نشد.
به کارگیری تجهیزات قدیمی	خارنوفسکی	حجم سلاح‌های شرقی باقی‌مانده از قبل و سلاح‌های جدید واگذار شده، عامل دیگری در موفقیت اوکراین می‌تواند باشد.
	یرمولایف	در این درگیری نیروهای زرهی از همه ضعیف‌تر بودند و نشان دادند که در جنگ معاصر دیگر کارکردی ندارند.
کمیت بالا و کیفیت نه‌چندان بالای ارتش	خارنوفسکی	داشتن تجربه جنگ هشت/۸ ساله در شرق اوکراین، بدین معنی که ارتش و مردم مدت هشت/۸ سال است که در شرق کشور در حال جنگ هستند. در صورتی که سربازان روسیه فاقد تجربه کافی بودند.
	یرمولایف	روش جذب نیرو به روش مشمولیت سربازی (خدمت سربازی) یعنی افزایش تعداد نیروهای نظامی از طریق مشمولین دیگر کارآمد نبوده است بلکه روش جذب نظامیان دارای مهارت و دانش جنگی، همانند همین گروهان‌های تک‌تیرانداز در مقایسه با تعداد زیاد مشمولین و سربازان بسیار کارآمد بوده‌اند.
طرح‌ریزی شتاب‌زده، نداشتن راهبردنظامی و ضعف دکترین		کشور اوکراین اشتباهات محاسباتی زیادی داشته است؛ که می‌توانست با پیش‌بینی لازم از بروز جنگ جلوگیری نماید.
ضعف در اشراف اطلاعاتی	بوندرانکو	از سال ۲۰۱۴-م تعداد زیادی از مریدان غربی از جمله مریدان انگلیسی برای آموزش ارتش اوکراین در داخل کشور مانند پایگاه نظامی اوچاکف حضور یافتند که بعید به نظر می‌رسد روسیه از این موضوع خبر نداشته باشد. همچنین از سال ۲۰۱۴-م شرکت‌های نظامی-امنیتی خصوصی نیز در اوکراین حضور یافتند و در عملیات جنگی در مناطق شرقی اوکراین شرکت نمودند.

مضامین کلیدی	منبع	مفاهیم محتوایی
		سازمان‌های اطلاعاتی نظامی انگلیس و آمریکا نیز در راستای کمک به اوکراین اقدام به انجام عملیات شناسایی، تجسس و جاسوسی در اوکراین می‌نمودند که در نتیجه، این فعالیت‌ها از دو/۲ بُعد باعث نگرانی مقامات روسی بیش از سایر موضوعات شد که این دو/۲ عبارتند از: الف: حضور نیروهای نظامی خارجی در جنگ اوکراین؛ ب: احتمال تسری تهدیدات به مرزهای روسیه.
لجستیک و آموزش ضعیف	خارنوفسکی	اثر بخشی یک نیروی مسلح تا حدی به تهیه سخت‌افزار نظامی کافی با پشتیبانی مهمات، قطعات یدکی و قابلیت‌های لجستیکی بستگی دارد؛ اشتباهات فاحش لجستیکی مانند اتمام سوخت ستون‌های تانک روسی، ارتباطات غیر حرفه‌ای و باز که شنود را آسان می‌کرد.
طرح‌ریزی نامناسب در اجرای عملیات مشترک و ناتوانی در ادغام عناصر کلیدی صحنه نبرد	اسوکو	طرح عملیاتی ارتش روسیه دقیقاً کپی شده طرح آمریکا در حمله به عراق است، «طرح شوک و وحشت» در آن عملیات، ارتش آمریکا با ایجاد ربع و وحشت وارد عراق شد. پایتخت را در اختیار گرفت، بخشی از کشور را اشغال کرد؛ که این اقدام همراه با حملات موشکی بود، در صحنه اوکراین نیز روسیه همین طرح را اجرا کرد. لیکن با مشکلاتی روبرو شد، از جمله با کمبود موشک روبرو شد، در تسخیر فضا و هوای اوکراین با مشکل روبرو شد و کاملاً اجرا نشد.
مشکلات با حرفه‌ای شدن نیروهای نظامی و نداشتن تمرین و عدم سابقه تجربه در عملیات	ویشتال	ما یک سری راهنمایی‌هایی از فرانسه و انگلیس گرفتیم و هدایت امور در عملیات را نظامیان ما انجام می‌دهند؛ کشورهای آمریکا، انگلیس، فرانسه و کانادا به ما خیلی کمک کردند. بین سال‌های ۲۰۱۸-۲۰۱۹م تعداد زیادی از جاسوسان بودند که اطلاعات را به روسیه می‌رساندند و از مردم هم اطلاعات زیادی کسب کرده بودند.
برخی از نارسایی‌های آمادگی و فرماندهی و کنترل	خارنوفسکی	داشتن تجربه جنگ هشت/۸ ساله در شرق اوکراین، بدین معنی که ارتش و مردم مدت هشت/۸ سال است که در شرق کشور در حال جنگ هستند. در صورتی که سربازان روسیه فاقد تجربه کافی می‌باشند.
کمبود عوامل کلیدی همچون تدارکات و رهبری و روحیه پایین سربازان و عدم		

مضامین کلیدی	منبع	مفاهیم محتوایی
داشتن انگیزه		
کمبود مهمات هدایت دقیق	اسسوکو	در صحنه اوکراین روسیه طرح شوک و وحشت را اجرا کرد لیکن با مشکلاتی روبرو شد، از جمله با کمبود موشک روبرو شد، در تسخیر فضا و هوای اوکراین با مشکل روبرو شد و کاملاً اجرا نشد.
عدم رعایت اصول اولیه نظامی و آسیب‌پذیری کاروان‌های نظامی در برابر حمله پهپادها	وبشтал	با داشتن تجهیزات جنگ الکترونیک، توانستیم تعدادی از پهپادها را ساقط کنیم. در خصوص نحوه مقابله با پهپادها عنوان نمود که ما ابتدا ارتباط ناوبری آن‌ها را می‌زنیم و سپس با پدافند آن‌ها را ساقط می‌کنیم. ما این تجهیزات را در مناطق نبرد مورد استفاده قرار می‌دهیم.
هنرنمایی پهپادها و تلفیق با سایر سامانه‌ها	خارنوفسکی	در جنگ‌های آینده، پهپادهای انتحاری ارزان و فن‌آوری مبتنی بر هوش مصنوعی به اندازه موشک‌های بالستیک ارزشمند هستند و تدارکات یک جنگ طولانی‌مدت باید قبل از جنگ مهیا باشد
تولد مجدد جنگ‌های بزرگ	سمیعی و فرهمند	حمله روسیه به اوکراین در فوریه ۲۰۲۲، بزرگ‌ترین بسیج نظامی در اروپا از زمان جنگ جهانی دوم به شمار می‌آید.
بازگشت مفهومی ارزش نیروی زمینی در جنگ	حافظنیا	اوکراین و مناطق پیرامونی آن، گسل ژئواستراتژیک فعال در جهان در منطقه شرق و بین دو حوزه ژئواستراتژیک بحری (آمریکا و غرب) و بری (روسیه) است و بنابراین در چارچوب پارادایم رقابت استراتژی‌های بحری و بری در جهان، امروزه دو گسل بزرگ ژئواستراتژیک در مقیاس کروی و در غرب و شرق اوراسیا شکل گرفته است که به نظر می‌رسد سرچشمه سیاست‌های کنونی در جهان هستند.
خطاهای طراحی و فرماندهی و نداشتن وحدت فرماندهی	خارنوفسکی	داشتن تجربه جنگ هشت/۸ ساله در شرق اوکراین، بدین معنی که ارتش و مردم مدت هشت/۸ سال است که در شرق کشور در حال جنگ هستند. در صورتی که سربازان روسیه فاقد تجربه کافی می‌باشند.
ارزان‌سازی جنگ و محدودیت قدرت تسلیحات متعارف	خارنوفسکی	در جنگ‌های آینده، پهپادهای انتحاری ارزان و فن‌آوری مبتنی بر هوش مصنوعی به اندازه موشک‌های بالستیک ارزشمند هستند و تدارکات یک جنگ طولانی‌مدت باید قبل از جنگ مهیا باشد.
حفظ دارایی‌ها در موج اول حملات	یرمولایف	پدافند هوایی نیز نقش خیلی مهمی در این درگیری ایفا کرد. هم پدافند ضد هوایپما و هم پدافند ضد موشکی.
اهمیت آموزش، مهارت و انعطاف		از سال ۲۰۱۴-م تعداد زیادی از مربیان غربی از جمله مربیان انگلیسی برای آموزش ارتش اوکراین در داخل کشور مانند پایگاه

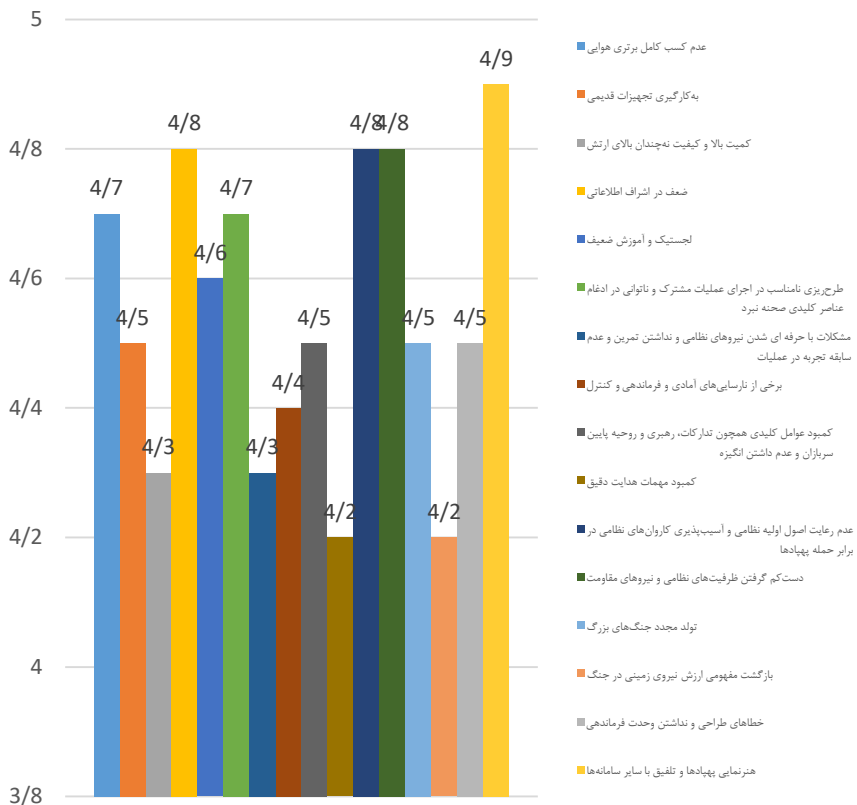
مضامین کلیدی	منبع	مفاهیم محتوایی
نقش به سزای سایبر و جنگال		نظامی اوچاکف حضور یافتند؛ همچنین از سال ۲۰۱۴-م شرکت‌های نظامی- امنیتی خصوصی نیز در اوکراین حضور یافتند و در عملیات جنگی در مناطق شرقی اوکراین شرکت نمودند.
		حساسیت بالای پدافند هوایی اوکراین، روس‌ها را ناچار کرده تا از هواپیماهای راهبردی استفاده کنند که در ارتفاع بالا پرواز می‌کند. هر روز خبر مورد اصابت قرار دادن تعدادی از جنگنده‌های روسی به گوش می‌رسد. حتی در این اواخر اوکراینی‌ها می‌گویند می‌توانیم از پیشرفت روس‌ها و از پرواز هواپیماهای روسی با دارا بودن تجهیزات و سامانه‌های پدافند هوایی جلوگیری کنیم.
	اسسوکو	قبل از شروع حمله و هم در حین اجرای عملیات بهره‌برداری از سایبر کاملاً تعیین‌کننده بود و پس از گذشت ۳ ماه از جنگ، اوکراین اعلام کرد که تاکنون تعداد ۶۶۰ حمله سایبری به روسیه را سازمان‌دهی کرده است.
متحرک‌سازی	یرمولایف	تک‌تیراندازها و سامانه‌های ضدتانک مثل جاولین در قالب گروه‌های کوچک، بسیار مؤثر عمل کردند.
رهبری هوشمند و کارآمد	اسسوکو	دلایل موفقیت اکراین: انگیزه بالای ارتش و مردم؛ اتخاذ تاکتیک مناسب جهت مقابله با ارتش روسیه؛ استفاده از سلاح‌های مدرن و مؤثر، آموزش بالای فرماندهان بود که تعداد قابل‌توجهی از کارکنان توسط آمریکا دوره‌دیده بودند.
پرهیز از تمرکزگرایی در جنگ	یرمولایف	تک‌تیراندازها و سامانه‌های ضدتانک مثل جاولین در قالب گروه‌های کوچک، بسیار مؤثر عمل کردند.
تولید، اشتراک و انتشار وسیع و سریع اطلاعات	اسسوکو	تغییر گرایش‌های فکری کارکنان ارتش (تعداد زیادی از افسران روس گرا و روس تبار طی این چند سال اخراج شدند در صورتی که در سال ۲۰۱۴ میلادی تعداد زیادی افسران روس تبار در ارتش بودند).
دست‌کم گرفتن ظرفیت‌های نظامی و نیروهای مقاومت	خارنوفسکی	عدم توانایی نیروهای روسی در اشغال کی‌یف، شهری که به‌عنوان مادر شهرهای روسیه از آن یاد می‌شود.
	خارنوفسکی	اوکراین از مدت‌ها قبل یگان‌های دفاع مردمی تشکیل داده بود و تعداد زیادی از آن‌ها نیز در شرق کشور در حال جنگ می‌باشند. در این خصوص قوانینی هم مصوب شده و در مقطع جنگ نیز تعدادی داوطلب در شهرها و روستاها سازمان‌دهی شدند.
	خارنوفسکی	مردم چند سال است که خود را به‌عنوان ملتی مستقل از روسیه

مضامین کلیدی	منبع	مفاهیم محتوایی
		جدا کرده‌اند؛ بنابراین باید بگوییم روسیه در حمله به اوکراین، دچار خطای محاسباتی شد.
بُروز و ظهور سیاست ابهام راهبردی	اسسوکو	آمریکا این جنگ را تنها با هدف تضعیف روسیه ادامه خواهد داد و در درازمدت نیز ضربات مهلکی به اقتصاد روسیه خواهند زد.
	سمیعی و فرهمند	جنگ در اوکراین، اگر چه به لحاظ ژئوپلیتیک، جنگ شمال-شمال و اروپا-محور به شمار می‌آید، اما در اصل حول محور فروپاشی پیش‌بینی‌شده هژمونی جهانی ایالات‌متحده «قدرت جهانی» متمرکز شده است. جنگ اوکراین به‌عنوان نقطه عطف/ محرک بر نظم بین‌الملل تأثیرگذار بوده و پس‌انگاز اوکراین، نظام بین‌الملل وارد عصر جدیدی خواهد شد. تأثیر این جنگ در سطح بین‌الملل، قطبی شدن بیش‌ازپیش امنیت بین‌الملل و ژئوپلیتیکی‌تر شدن سیاست بین‌الملل خواهد بود.
کارزار اطلاع‌رسانی و روایت‌سازی	اسسوکو	در مورد واگذاری تجهیزات نظامی به اوکراین توسط کشورهای غربی و آمریکا، اخبار زیادی منتشر می‌شود. نمی‌دانم چه مقدار این تجهیزات در صحنه رزم تأثیرگذار است، اگر این سلاح‌ها در صحنه جنگ مورد استفاده قرار بگیرد. حتماً روسیه آنان را با تبلیغات رسانه‌ای خواهد کرد.
	کلانتری و محمدی	روسیه از نظر شکل نظامی برنده حادقلی جنگ بوده اما از منظر جنگ روایت‌ها شکست‌خورده است.
نبرد سایبری و امنیت سایبری	اسسوکو	قبل از شروع حمله و هم در حین اجرای عملیات بهره‌برداری از سایبر کاملاً تعیین‌کننده بود و پس از گذشت ۳ ماه از جنگ، اوکراین اعلام کرد که تاکنون تعداد ۶۶۰ حمله سایبری به روسیه را سازمان‌دهی کرده است.
کارآمدی جنگ‌افزار هوشمند		طرح عملیاتی ارتش روسیه «طرح شوک و وحشت» مشابه عملیات آمریکا در عراق بود.
تاب‌آوری عملیاتی		دلایل موفقیت اکراین: انگیزه بالای ارتش و مردم؛ اتخاذ تاکتیک مناسب جهت مقابله با ارتش روسیه؛ استفاده از سلاح‌های مدرن و مؤثر، آموزش بالای فرماندهان بود که تعداد قابل‌توجهی از کارکنان توسط آمریکا دوره‌دهی شده بودند.

تحلیل نظرات خبرگان پیرامون^۱ مضامین کلیدی احصاء شده به شرح ذیل است:

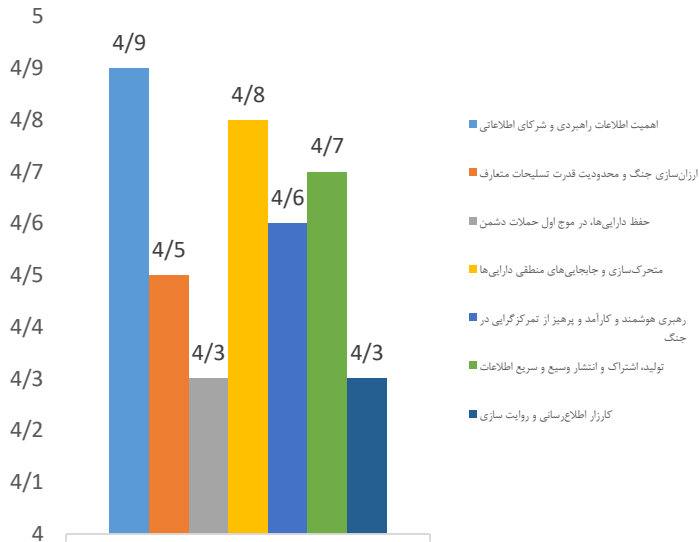
^۱ - Test value = 3

➤ مضامین کلیدی مرتبط با روسیه

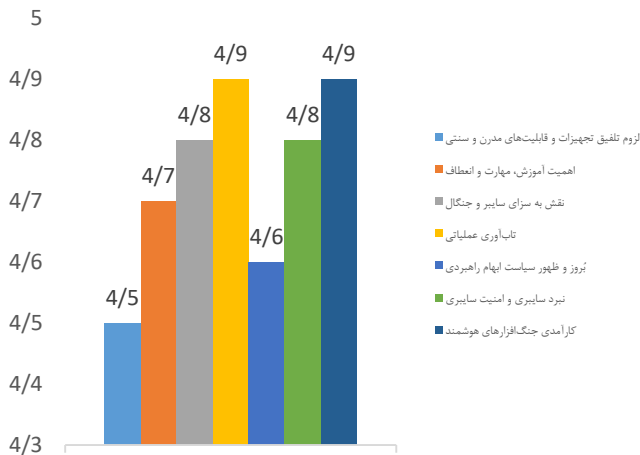

نمودار (۴) نظرات خبرگان پیرامون تأیید مضامین کلیدی احصاء شده مرتبط با روسیه

➤ مضامین کلیدی مرتبط با اوکراین

نمودار (۵) نظرات خبرگان پیرامون تأیید مضامین کلیدی احصاء شده مرتبط با اوکراین
➤ مضامین کلیدی مشترک (مرتبط با روسیه و اوکراین):

نمودار (۶) نظرات خبرگان پیرامون تأیید مضامین کلیدی احصاء شده مشترک

نتیجه‌گیری

جنگ در اوکراین بزرگ‌ترین نبرد بین دو ارتش مدرن مجهز به سلاح‌های متعارف پیشرفته

در دهه‌های اخیر در جغرافیای اروپاست که ده‌ها کشور را مستقیم و غیرمستقیم درگیر خود کرد. تهاجم روسیه به اوکراین نه تنها شکل عملیات نظامی، بلکه پویش‌های دیپلماسی، راهبردی، اطلاعاتی، امنیت ملی، امنیت انرژی، رشد اقتصادی، ثبات اجتماعی و بسیاری از مؤلفه‌های دیگر را تغییر داد و پیامدهای گسترده‌ای در سطوح فروملی، ملی و فراملی برای ساختار نظام بین‌الملل بر جای گذاشت. هنگامی که یک کشور به‌طور قابل‌ملاحظه‌ای قدرت بیشتری نسبت به دشمنان خود دارد، یک سیاست ابهام راهبردی می‌تواند مانع اقدامات خصمانه دشمنانش شود به‌ویژه اگر کشور قدرتمندتر به واکنش غیرقابل‌پیش‌بینی یا نامتناسب شهرت داشته باشد؛ اما زمانی که کشوری در مقابل دشمن خود ضعیف‌تر باشد یا قدرتش در حال افول باشد، سیاست ابهام راهبردی می‌تواند مقوم ماجراجویی دشمن گردد؛ روسیه زمانی به اوکراین حمله کرد که علائم مبهمی از آمریکا در مورد تعهد خود به دفاع از حاکمیت اوکراین ارسال شد و ضعف آمریکا در پی خروج ناکام از افغانستان و ناکارآمدی در سیاست داخلی آن عیان شد، بنابراین کشورها باید برای انتخاب میان سیاست خطوط قرمز قوی یا ابهام راهبردی، موقعیت سنجی مناسبی داشته باشند. میزان بالای خسارات و عدم دسترسی سریع به همه اهداف، فقدان یک فرمانده ارشد مستقر در میدان، کنترل از راه دور عملیات از مسکو، فقدان همپوشانی نیروها، مفروضات راهبردی اشتباه از عملیات جدید و شبیه‌پنداری آن با عملیات کریمه، تصور غلط از میزان مقاومت اوکراین، ارزیابی غلط از واکنش غرب، عدم برآورد صحیح نیازهای جنگی، اشتباهات فاحش لجستیکی مانند اتمام سوخت ستون‌های تانک روسی، ارتباطات غیرحرفه‌ای و باز که شنود را آسان می‌کرد، نشان می‌دهد که روسیه دچار خطای طراحی و محاسباتی بود. جنگ در اوکراین نشان داد تسلیحات راهبردی روسیه مشتمل بر: موشک‌های کروز و بالستیک، جنگنده‌های نسل چهارم، نیروی دریایی مقتدر، تانک‌ها و توپخانه‌های مدرن نقش مهمی در نبردهای روسیه ایفا کرده‌اند، اما قدرت تمام‌کننده میدان نبودند، از این رو، روسیه در اکتبر ۲۰۲۲، بازسازی فوری صنایع نظامی خود را برای پاسخگویی به نیازهای گسترده نیروهای مسلح آغاز کرد. این وضعیت نشان می‌دهد که در جنگ‌های آینده، پهپادهای انتحاری ارزان و فن‌آوری مبتنی بر هوش مصنوعی به اندازه موشک‌های بالستیک ارزشمند هستند و تدارکات یک جنگ طولانی مدت باید قبل از جنگ مهیا باشد. با وجود اینکه روسیه از تجهیزات مدرن دقیق‌زن برخوردار بود لیکن نوع اجرای عملیات ناتوانی این کشور در استفاده از مهمات و موشک‌های هدایت دقیق در استمرار عملیات در مقابل اوکراین را نشان می‌داد؛ اگرچه

کمک‌های غرب در این خصوص بسیار مؤثر بودند.

این جنگ به جهان یادآوری کرد که لازمه اصلی نیروهای مسلح، کارآمدی است؛ اثربخشی تا حدی به تهیه سخت‌افزار نظامی کافی با پشتیبانی مهمات، قطعات یدکی و قابلیت‌های لجستیکی بستگی دارد اما اگر هوش، رهبری، فرماندهی، تدارکات و آموزش نیروها ناکافی باشد، همه موارد فوق بی‌ارزش می‌شوند، باید تجزیه و تحلیل نیروهای مسلح، صنایع دفاعی و تجهیزات نظامی تنها با تعداد تجهیزات و پارامترهای پیش‌فرض و بدون در نظر گرفتن عوامل حیاتی دیگر انجام شود. با وجود برتری هوایی روسیه در فضای اوکراین، لیکن هواپیماهای باقی‌مانده‌ی اوکراینی با گسترش و رمش به مناطقی دور از صحنه درگیری و همچنین باندهای اضطراری قادر به اجرای عملیات هرچند به‌اندازه بسیار کم بودند و لذا پیش‌بینی امکان نشست و برخاست انواع پرنده‌ها، در باندهای اضطراری از آموزه‌های این نبرد است. در این درگیری همانند درگیری‌های چند سال اخیر، جنگال تعیین‌کننده بود. این فن‌آوری به همراه کاربرد توأمان پهپادها، توان عملیاتی مناسب جهت اقدام علیه نیروهای اوکراینی بالأخص شبکه‌های سلولار و اینترنت داخلی را برای کشور روسیه فراهم نمود. اجرای عملیات سایبری، هم قبل از شروع و هم در حین حمله، بسیار تعیین‌کننده بود. بدون شک صحنه جنگ روسیه و اوکراین صحنه تمرین و آزمایش به‌کارگیری تجهیزات جدید با فن‌آوری‌های نوین و روش‌های جدید بود که مسلماً از آموزه‌های آن در جنگ‌های آینده بهره‌برداری خواهد شد.

شکل (۱) درس آموزه‌های عملیاتی جنگ روسیه و اوکراین در منطقه‌ای

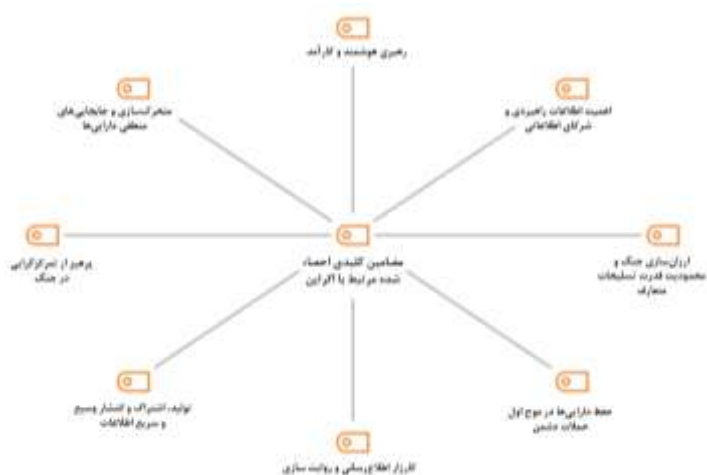
با ریشه‌های ژئواستراتژیک بری و بحری

➤ **مضامین کلیدی احصاء شده مرتبط با روسیه:** «عدم کسب کامل برتری هوایی؛ به کارگیری تجهیزات قدیمی؛ کمیته بالا و کیفیت نه‌چندان بالای ارتش؛ ضعف در اشراف اطلاعاتی؛ لجستیک و آموزش ضعیف؛ طرح‌ریزی نامناسب در اجرای عملیات مشترک و ناتوانی در ادغام عناصر کلیدی صحنه نبرد؛ مشکلات با حرفه‌ای شدن نیروهای نظامی و نداشتن تمرین قبل از شروع عملیات و عدم تجربه عملیات؛ برخی از نارسایی‌های آمادی و فرماندهی و کنترل؛ کمبود عوامل کلیدی همچون مدارکات، رهبری و روحیه پایین سربازان و عدم داشتن انگیزه؛ کمبود مهمات هدایت دقیق؛ عدم رعایت اصول اولیه نظامی و آسیب‌پذیری کاروان‌های نظامی در برابر حمله پهبادهای؛ دست کم گرفتن ظرفیت‌های نظامی و نیروهای مقاومت؛ تولد مجدد جنگ‌های بزرگ؛ بازگشت مفهومی ارزش نیروی زمینی در جنگ؛ خطاهای طراحی و نداشتن وحدت فرماندهی؛ هنرنمایی پهبادهای

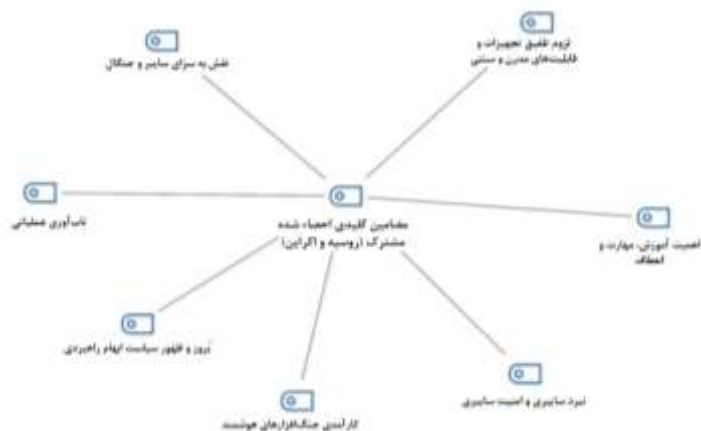
و تلفیق با سایر سامانه‌ها».

شکل (۲) مضامین کلیدی احصاء شده مرتبط با روسیه از درس‌آموزه‌های عملیاتی جنگ ➤ مضامین کلیدی احصاء شده مرتبط با اکراین: «اهمیت اطلاعات راهبردی و شرکای اطلاعاتی؛ ارزان‌سازی جنگ و محدودیت قدرت تسلیحات متعارف؛ حفظ دارایی‌ها در موج اول حملات دشمن؛ متحرک‌سازی و جابجایی‌های منطقی دارایی‌ها؛ رهبری هوشمند و کارآمد و پرهیز از تمرکزگرایی در جنگ؛ تولید، اشتراک و انتشار وسیع و سریع اطلاعات؛ کارزار اطلاع‌رسانی و روایت‌سازی.

شکل (۳) مضامین کلیدی احصاء شده مرتبط با اوکراین از درس آموزه‌های عملیاتی جنگ ➤ مضامین کلیدی احصاء شده مشترک (مرتبط با روسیه و اوکراین): «لزوم تلفیق تجهیزات و قابلیت‌های مدرن و سنتی؛ اهمیت آموزش، مهارت و انعطاف؛ نقش به سزای سایبر و جنگال؛ تاب‌آوری عملیاتی؛ بروز و ظهور سیاست ابهام راهبردی؛ نبرد سایبری و امنیت سایبری؛ کارآمدی جنگ‌افزارهای هوشمند».

شکل (۴) مضامین کلیدی احصاء شده مشترک (روسیه و اوکراین) از درس آموزه‌های عملیاتی جنگ

قدردانی

از کلیه اندیشمندان و پژوهشگرانی که در خلال تحقیق خالصانه دیدگاه‌ها و نقطه نظرات علمی و کارشناسی خود را ارائه نمودند، تشکر و قدردانی می‌گردد.

منابع

- امام خامنه‌ای (مدظله‌العالی)، مجموعه بیانات، قابل دسترسی در: [www. Khamenei. ir](http://www.Khamenei.ir)
- امیدی، علی و رشیدی، مهرداد. (۱۳۹۶). جنگ رسانه در بحران اکرین، فصلنامه رسانه‌های نوین، ۳(۱۰): ۱۷۱-۱۴۲.
- جعفری‌نیا، عباس؛ کاظم‌پور، ذکریا و مددی، سعید. (۱۴۰۲). ترتیبات امنیتی ناظر بر قفقاز جنوبی (فرصت‌ها و چالش‌های آینده)، فصلنامه آینده‌پژوهی دفاعی، ۸(۲۸): ۸۹-۵۷.
- جلالی‌نسب، عبدالله. (۱۴۰۲). اکرین، چاپ اول، تهران: انتشارات صیاد شیرازی.
- حافظ‌نیا، محمدرضا. (۱۳۹۵). گسل‌های ژئواستراتژیک فعال در جهان، فصلنامه بین‌المللی ژئوپلیتیک، ۱۲(۴۴): ۱-۱۲.
- حافظ‌نیا، محمدرضا. (۱۴۰۱). اصول و مفاهیم ژئوپلیتیک، چاپ چهارم، مشهد: انتشارات پاپلی.
- حلال‌خور، مهرداد و سعیدی راد، آرش. (۱۴۰۰). ایران اوکراین در دوران بحران و تأثیر آن بر روابط با روسیه، دو فصلنامه سیاست و روابط بین‌الملل، ۵(۱۰): ۹۸-۷۵.
- دهشیار، حسن. (۱۳۹۳). گسل‌های داخلی، تنیدگی‌های تاریخی، منطق ژئوپلیتیک قدرت و رویارویی برای جزیره کریمه، فصلنامه پژوهش‌های راهبردی سیاست، ۳(۹): ۲۰۱-۱۷۹.
- رستمی، محمدرضا. (۱۳۹۳). بحران اوکراین، زمینه‌های منطقه‌ای و پیامدهای فرامنطقه‌ای، فصلنامه آسیای مرکزی و قفقاز، ۲۰(۸۵): ۶۴-۳۵.
- زمانی، ناصر. (۱۳۹۲). تحلیل ریشه‌ها و ماهیت بحران اوکراین، تشدید تنش شبه جنگ سرد بین روسیه و غرب، فصلنامه سیاست خارجی، ۲۷(۴): ۹۱۸-۸۸۹.
- سمیعی، علیرضا و فرهمند، سارا. (۱۴۰۱). تبیین چرایی و چگونگی شکل‌گیری جنگ روسیه و اوکراین بر پایه نظریه «موازنه تهدید»، فصلنامه روابط بین‌الملل، ۱۲(۴۶):

۱۰۱-۱۲۸.

- سمیعی، علیرضا و فرهمند، سارا. (۱۴۰۱). جنگ روسیه- اوکراین و آینده نظم بین‌المللی، فصلنامه مطالعات آسیای مرکزی و قفقاز، ۲۸(۱۱۸): ۸۷-۱۱۳.
- فتاحی، حسن. (۱۴۰۱). بازخوانی بحران اوکراین؛ یادداشتی برای دیپلماسی، دسترسی در: www.irdiplomacy.ir/fa/news
- فلاحی، احسان. (۱۳۹۵). ریشه‌های بحران اوکراین و تأثیر آن بر منافع ملی جمهوری اسلامی ایران، فصلنامه مطالعات روابط بین‌الملل، ۹(۳۴): ۶۵-۹۲.
- کلانتری، فتح‌الله و محمدی منفرد، حسن. (۱۴۰۲). نتایج جنگ روسیه و اوکراین در شکل‌گیری نظم نوین جهانی، فصلنامه مطالعات دفاعی استراتژیک، ۲۱(۹۲): ۲۱۰-۱۷۸.
- کوهن، سائول برنارد. (۱۳۸۸). ژئوپلیتیک نظم جهانی، مترجم: عباس کاردان، چاپ اول، تهران: موسسه فرهنگی مطالعات و تحقیقات بین‌المللی ابرار معاصر تهران.
- نصیری، عزت‌الله. (۱۳۸۶). ارتش حرفه‌ای، فصلنامه علوم و فنون نظامی، ۴(۸): ۱۰۴-۹۳.
- نونزاد، محمد و کریمی، مرتضی. (۱۳۹۷). تقابل روسیه و آمریکا در اوکراین و تأثیر آن بر منافع ملی ایران، فصلنامه مطالعات روابط بین‌الملل، ۱۱(۴۱): ۱۴۵-۱۷۵.
- وثوقی، سعید و خیری، مصطفی. (۱۳۹۵). اوکراین: عرصه تقابل غرب و روسیه، فصلنامه آسیای مرکزی و قفقاز، ۲۴(۹۴): ۱۵۸-۱۳۳.
- یزدان‌دوست، فاطمه. (۱۳۹۴). نقش راهبرد نظامی برای بازیابی قدرت روسیه در دوره ولادیمیر پوتین و دیمیتری مدودف، فصلنامه علوم و فنون نظامی، ۱۱(۳۲): ۱۴۵-۱۲۱.
- یوسفی خرایم، محمد؛ یوسفی، اشکان؛ قاسمی، حاکم و درویشی سه تالنی، فرهاد. (۱۴۰۰). ارائه چارچوب تحلیل موضوعات ژئوپلیتیک دفاعی مبتنی بر آینده‌نگاری راهبردی، فصلنامه آینده‌پژوهی دفاعی، ۶(۲۰): ۱۳۶-۱۱۵.